

FAKULTET ISLAMSКИH НАUKА UNIVERZITETA U SARAJEVU

NASTAVNI PLAN I PROGRAM II CIKLUSA STUDIJA

MASTER U ISLAMSКИM NAUKAMA

Maj 2016. godine

Nastavni plan i program II ciklusa studija

MASTER U ISLAMSKIM NAUKAMA

Ovim programom Fakultet želi uvesti studente u samostalno i kritičko promišljanje brojnih izazova koje moderna civilizacija postavlja pred religiju i religijske nauke i *vice versa*. Istovremeno, program otvara studente za veliki broj krupnih tema vezanih za živo i konkretno razumijevanje i odgovorno življenje religije (islama) u današnjem svijetu, kao što su pitanja iz oblasti genetičkoga odnosno političkoga inženjeringa, pitanja radne etike i ekonomskoga poslovanja, religije i nacije, religije i politike, religije i države, religije i religijskoga zakona u pluralnim i složenim građanskim društvima, pitanje religioznih manjina, religije i ljudskih prava itd. Program im još nastoji omogućiti da pomoću najnovijih postignuća iz oblasti moderne psihologije i pedagogije svoje spoznaje i istraživačke rezultate lakše i efikasnije prenesu današnjim generacijama mladih ljudi duboko promijenjenog duhovnog i vjerskoga senzibiliteta i da se na taj način uspješnije uključe u procese osavremenjivanja islamskih i uopće odgojno-obrazovnih institucija. Nadalje, program teži osposobiti studente za kompetentni dijalog s osobama različitih ideoloških, religijskih i kulturnih tradicija i, napokon, uvesti ih u najnovija znanstvena istraživanja i relevantnu literaturu u području savremenih islamskih studija te pripremiti ih za samostalni naučno-istraživački rad.

Po okončanju programa svršenci dobijaju naziv magistar islamskih nauka s naznakom uže znanstvene oblasti u kojoj je napisana i odbranjena magistarska radnja, npr., magistar islamskih nauka (naučna oblast: *Kur'an i kur'anske nauke*).

Tabelarni pregled

	1. SEMESTAR	Šifra	Sati	ECTS
			20	30
1.	Savremene tefsirske teme	INTE 0511	2+1	5
2.	Savremene hadiske studije	INHA 0511	2+1	5
3.	Islam i savremeni svijet	INAK 0511	2+1	5
4.	Savremene fikhske studije I	INFI 0511	2+1	5
5.	Islam u Evropi	INIC 0511	2+1	5
6.	Metode istraživanja	INOP 0511	2+1+2	5
	2. SEMESTAR			ECTS
1.				30
2.	Izborni predmet iz uže oblasti		2+1	5
3.	Izborni predmet (iz grupe ostalih predmeta)		2+1	5
4.	Magistarski rad		-	20
	IZBORNI PREDMETI IZ UŽIH OBLASTI			
1.	Analitički i primijenjeni tefsir	INTE 0531	2+1	5
2.	Tradicijska komunikologija	INHA 0531	2+1	5
3.	Savremene fikhske studije u bh. kontekstu	INFI 0531	2+1	5
4.	Muslimanske rasprave o zlu u svijetu i izvorima morala	INAK 0531	2+1	5
5.	Istraživanje u islamskoj civilizaciji	INIC 0531	2+1	5
6.	Izrada kurikuluma i udžbenika u vjerskoj nastavi	INRP 0531	2+1	5
	IZBORNI PREDMETI – OPĆI			
1.	Šerijat i temeljna ljudska prava	INFI 0532	2+1	5
2.	Akademsko pisanje	INOP 0531	2+1	5
3.	Metodologija empirijskih istraživanja	INOP 0532	2+1	5
4.	Akcijsko istraživanje	INOP 0533	2+1	5
5.	Kvalitativna metodologija	INRP 0532	2+1	5
6.	Religija i pojedinac u vremenu postmoderne	INRP 0533	2+1	5
7.	Kreativnost u vjerskoj nastavi	INRP 0534	2+1	5

OBAVEZNI PREDMETI

Predmet: Savremene tefsirske teme
Godina: V
Semestar: IX
Sati: 2 + 1
ECTS: 5
Status: Obavezni
Nastavnik: Prof. dr Enes Karić i prof. dr. Džemal Latić

Sadržaj predmeta: Predmet se realizira izlaganjem tema iz najnovijih savremenih tumačenja Kur'ana koja su izvršila veliki utjecaj na brojne intelektualne krugove diljem islamskog svijeta i na Zapadu. Ovaj predmet se bavi novim netradicionalnim izlaganjima, tumačenjima i tematiziranjima Kur'ana; predmet će pokazati utjecaje koji su zapadne književne, sociološke, filozofske, gnoseološke i scijentističke teorije izvršila na muslimanske proučavatelje Kur'ana.

Ciljevipredmeta: Upoznati studente o protagonistima savremenih tumačenja Kur'ana, njihovim djelima, intelektualnoj atmosferi te debatama koje su se pojavile na području tumačenja Kur'ana u XX stoljeću.

Oblik nastave: 2 sata predavanja tokom 15 sedmica

Obaveze studenata: Uredno pohađanje nastave, pisanje eseja, učestvovanje u debatama i polaganje ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej čini 20%, test 30%, a završni ispit 50% konačne ocjene.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Tradicija obnoviteljskog tefsira u Egiptu u 20.stoljeću

Od prodora Napoleonovih trupa 1789. godine u Egipat dolazi do preispitivanja muslimanskih intelektualaca o društvenoj ulozi tumačenja Kur'ana (tefsira). Tokom

cijeloga XIX stoljeća krugovi vezani za tadašnje tradicionalne obrazovne centre u Egiptu domišljaju teoriju "tumačenja društvenih fenomena svoga vremena". Javljaju se obnoviteljski, reformatorski, nacionalistički, fundamentalistički, prosvjetiteljski... projekti, programi, ideje, mišljenja... Cilj ove teme je predstavljanje ovih napora na planu tumačenja Kur'ana.

2. Tumačenje Kur'ana u muslimanskim zemljama kolonizirane Azije (20st.)

Od poznog XVIII stoljeća tradicionalni muslimanski svijet i tradicionalne zemlje islama postupno potpadaju pod vlast evropskih kolonijalnih sila. Muslimanski intelektualci, književnici, komentatori Kur'ana i ideolozi različitih opredjeljenja, u traženju odgovora na novonastalo stanje okupiranosti i potčinjenosti, domislili su mnogolike islamske i muslimanske teorije, te programe namijenjene za praktičnu primjenu, u cilju oslobađanja muslimanskih naroda od kolonijalne vlasti. Cilj teme je da predstavi duhovno raspoloženja vremena, te ličnosti, kao i praktični učinak njihovih obnoviteljskih, reformatorskih i drugih programa, ideja i mišljenja u tumačenju Kur'ana (tefsiru).

3. Tefsirska obnova i pitanje društvene uloge žene;

Pod utjecajem kolonijalne vladavine, s jedne strane, i neefikasnosti tradicionalnih muslimanskih institucija, s druge strane, javlja se u specifična forma unutar savremenog tefsira – *tahriru l-mar'ah* (emancipacija žene). Protagonisti ovog tefsira (Kasim Amin, Nabawiyah Musa i dr.) posežu za kur'anskim ajetima o ženama i daju im tumačenja kojima naglašavaju društvenu ulogu žene, te nastoje protumačiti "prvo doba" islama kao doba oslobađanja žene. Islam je u ovoj vrsti tefsira protumačen unutar jedne specifične "islamske teologije oslobođenja". Cilj ove teme je predstavljanje protagonista ove specifične forme savremenog tefsira i njihovih komentatorskih pogleda.

4. sedmica - Pojava politički angažiranog tefsira – Ali Abdurrazizq, Sayyid Qutb...;

Krizom Hilafeta i slabljenjem Osmanske imperije (XIX st.) dolazi do objavljivanja mnoštva rasprava o tome da li Kur'an njedri društvenu, državnu ili imperijalnu teoriju u nekom zgotovljenom obliku. Ključno djelo koje se pojavljuje 1925. godine je djelo pod naslovom *Islam wa usulu l-hukm* Alija Abdurrazizqa. Mislioci su se i prije pojave ove knjige polarizirali unutar dviju mislećih struja. Prva je tvrdila da Kur'an nudi vjerska i moralna učenja, a da je društveno uređenje posljedica idžtihada, dok je druga tvrdila suprotno. Cilj ove teme je predstavljanje ovih komentatorskih pogleda.

5. sedmica - Književni tefsir: Huli, Halefullah, Nasr Hamid Ebu Zejd...;

U Egiptu se u prvoj polovini XX stoljeća javlja pokret u tumačenju Kur'ana koji je, metodološki, promovirao sveučilišne programe proučavanja Kur'ana i jezika i diskursa Kur'ana, ali s ciljem saznavanja šta je ta Knjiga značila u VII stoljeću po Isa a.s., to jest *šta je Kur'an jezikom, govorom, diskursom značio* u doba svoje objave (zemenu t-

tenzil). Ovu školu u savremenom tefsiru naročito je promovirao Emin el-Huli, koji je bio profesor na Kairskom univerzitetu, također, bio je saradnik književnika Tahe Husejna. Emin el-Huli, po naučničkom opredjeljenju jezikoslovac, napisao je djelo *Menahidžu t-tedždid fi t-tefsir* ili *Programi/metodi obnove u tefsiru*. Ova škola je svojim egzegetskim metodama naišla na veliki odjek samo u arapskom svijetu, a njeni sljedbenici i protagonisti (Halefullah, Nasr Hamid Ebu Zejd i dr.) su napisali vrijedna djela. Cilj teme je predstavljanje ovog savremenog jezikoslovnog trenda u tumačenju Kur'ana.

6. Savremeni pristupi kuraetu;

Temat će rasvijetliti najaktuelnija pitanja s područja učenja Kur'ana, kako kod nas, tako i u svijetu. Neka od tih pitanja u vezi su s finisima realizacije pojedinih tedžvidskih pravila, neka se odnose na novija šeriatsko-pravna rješenja (fetve) o učenju Kur'ana, neka su usmjerena na znanstvene referate sa međunarodnih konferencija o izučavanju Kur'ana najeminentnijih kuraetskih stručnjaka, a neka su, pak, u doticaju sa pravopisnom i tefsirskom problematikom kuraeta. Temat će, dakle, pružiti opći uvid u savremene trendove izučavanja tedžvida i kuraeta.

7. Kriza jezičke svijesti i stagniranje tumačenja Kur'ana u okrilju arapskog jezika

Počevši od vremena „opadanja sjaja“ materijalne moći baštinika, arapski jezik je izlagan različitim nasrtajima kroz koje je ugrožavana jezička svijest Arapa. Posljedično, savremeni baštinici arapskog jezika o zaslugama svojih predaka saznaju iz prijevoda njihove baštine na evropske jezike. Ne samo u modernim „uvezenim“, već i u temeljni islamskim naukama, Arapi sada metodologiju istraživanja uče od potomaka onih koji su učili od srednjevjekovnih Arapa. Ni razvoj temeljnih islamskih nauka, a s njima i tefsirke, na modernim metodološkim osnovama, nije moglo zaobići zdušno podupiranje iz centara razvijanih u dijaspori, u kojoj, pored Arapa, istaknutu ulogu imaju Pakistanci, Iranci, Malezijci i konvertiti.

8. Pojava naučnog tumačenja Kur'ana: kontekst, teme, akteri;

Kolonijalna uprava u tradicionalnim muslimanskim zemljama donijela je i koncepte "napretka", "progres", "prosvjetiteljstva", "naučnog duha". Značajan broj muslimanskih angažiranih mislilaca pristao je na te koncepte i posmatrao evropsku i zapadnu civilizaciju kao progresivnu i naprednu. Za tu svoju intelektualnu poziciju uporište su potražili i u tzv. naučnom tumačenju Kur'ana (*et-tefsir el-'ilmi*) te se pojavila čitava plejada muslimanskih mislilaca koji su "bliže ili dalje" toj vrsti tumačenja Kur'ana. Cilj teme je da se predstavi kontekst u kome se javlja naučno tumačenje Kur'ana, teme tog tumačenja i njegovi istaknuti akteri.

9. Savremeni ši'itski tefsir;

Islamska revolucija u Iranu (1979) po sebi je bila (i u svijetu je označila) događaj koji je

doveo do preispitivanja učinaka i stanja u muslimanskoj savremenosti, pa i u savremenim tumačenjima Kur'ana. U savremenom tefsiru savremeni ši'ijski tefsir nakon Islamske revolucije u Iranu zauzeo posebno mjesto ne samo po tome što je metodološki *novum*, već i poširini tematiziranja Kur'ana u kontekstu iranske (revolucionarne) savremenosti. Cilj ovoga temata je detektiranje tema, ličnosti, djela, sveučilišta, institucija, časopisa... koji promoviraju angažirani revolucionarni ši'ijski tefsir u Iranu, u ši'ijskom svijetu i izvan njega.

10. Tefsirske studije muslimana na Zapadu (20. stoljeće);

Tokom XX stoljeća se izvan tradicionalnih zemalja islama, i tradicionalnih islamskih učilišta, formirao svojevrsni pokret tumačenja Kur'ana i islama sa specifičnom zadaćom da se njihova poruka protumači i ponudisredstvima i stilovima akademizma i u diskursu razumljivom Zapadu i zapadnoj univerzitetskoj naukovnoj metodologiji. Cilj ove teme je predstavljanje muslimanskih autora koji žive i djeluju na Zapadu i njihovih djela o Kur'anu i metodama njegovog tumačenja.

11. Tefsirske studije nemuslimana na Zapadu;

Veliki broj objektivnih zapadnih proučavatelja islama napisao je brojna, sada po važnosti i učinku – klasična – djela iz područja povijesti Kur'ana, rječnika Kur'ana, simbolike njegova diskursa, uloge u islamskoj kulturi i civilizaciji. Cilj ove teme je predstavljanje nemuslimanskih zapadnih ličnosti i njihovih djela o Kur'anu, kao idjela o islamu, urađenih u svrhu punovažnog predstavljanja Kur'ana i islama zapadnoj akademskoj i intelektualnoj javnosti, kao i predstavljanje velikog broja prijevoda Kur'ana na zapadne jezike.

12. Pojava tefsirskog historicizma (historicistička tumačenja Kur'ana);

Škola Emina Hulija dala je veliki doprinos zadatku ponovnog otkrivanja značenja Kur'ana onako kako se on razumjeva u Poslanikovo, a.s, vrijeme i gledajući na Kur'an kao na književni Tekst koji se mora interpretirati, kao i svaku drugo književno djelo, u svom historijskom kontekstu. Budući da je krajem pedesetih godina XX. stoljeća grupa učenjaka (Daud Rehbar, Fazlur Rahman, Muhammed Arkoun...) došla do uvjerenja da je kur'anski Tekst povezan sa historijom na jedan mnogo obuhvatniji način, ova činjenica nužno je zahtijevala fundamentalne promjene tefsirskih (egzegetskih) metoda. Cilj ove teme je predstavljanje glavnih protagonista tefsirskog historicizma u XX stoljeću.

13. Tematska tumačenja Kur'ana;

U novije vrijeme (od sredine XX. stoljeća) iznova je oživiljen je još jedan metod tumačenja Kur'ana – tematski metod (*tefsir mevdu'i*). Sastoji se u tome da se na jednom mjestu proučavaju svi ajeti Kur'ana koje objedinjava ista tema. Nastao je i kao reakcija na tradicionalno tumačenje Kur'ana. U tematskom pristupu u ne komentira se riječ za

riječ (kao u tradicionalnim tefsirima) već se pažnja fokusira na ključne pojmove. Cilj ove teme je da se predstave vrste tematskog tefsira, koncepcije povezane sa ovim načinom tumačenja Kur'ana te glavni autori ove vrste tefsira u XX stoljeću.

14. Prevođenje Kur'ana kao tumačenje Kur'ana (19. i 20. stoljeće).

Sa dolaskom modernog doba i prodorom kolonijalne uprave u tradicionalne muslimanske zemlje dolazi do velikog broja misionarskih prijevoda Kur'ana (u prvo vrijeme), a kasnije i do velikog broja prijevoda Kur'ana na evropske i svjetske jezike. Cilj ove teme je pružiti glavne informacije o tim prijevodima te na temelju predgovora napisanim za tē prijevode ponuditi svojvrsnu teoriju prevođenja kao teoriju tumačenja Kur'ana u XX stoljeću.

15. Pismena provjera znanja (test)

Obavezna literatura

- Enes Karić (priredio), *Kur'an u savremenom dobu*, BKC i El-Kalem, Sarajevo, 2000.
- Enes Karić (priredio), *Tumačenje Kur'ana i ideologije XX stoljeća*, Bemust, Sarajevo, 2002.
- Fazlur Rahman, *Glavne teme Kur'ana*, prev. Enes Karić, El-Kalem, Sarajevo, 2012.
- Muhammed Asad, *Poruka Kur'ana*, prev. Hilmo Ćerimović, El-Kalem, Sarajevo, 2004.
- Annemarie Schimmel, *Džibrilovo krilo*, prev. Enes Karić, El-Kalem, Sarajevo, 2013.
- S.H. Nasr, *Srce islama*, prev. Enes Karić, Rešid Hafizović i Nevad Kahteran, 2002.

Predmet: *Savremene hadiske studije*

Godina: V

Semestar: IX

Sati: 2 + 1

ECTS: 5

Status: Obavezni predmet

Nastavnik: Prof. dr. Zuhdija Hasanović

Sadržaj predmeta: Predmet se bavi savremenim trendovima u tumačenju sunneta. Opća politička, društvena, ekonomska i vojna situacija u svijetu, posebno u muslimanskim zemljama, u posljednja tri stoljeća, itekako će utjecati na razumijevanja i tumačenja sunneta. Kurs ima za cilj upoznati studente s najznačajnijom literaturom i stavovima pojedinaca, grupacija i pokreta koji su svojim razumijevanjem i (ne)practiciranjem sunneta nastojali prevazići krizu u kojoj se našao muslimanski svijet.

Ciljevi predmeta:

- upoznati studente s najvažnijim autorima i njihovim percepcijama značaja sunneta za individualni i kolektivni život muslimana;
- osposobiti studenta da na pravilan način razumije divergentne percepcije sunneta među muslimanskim i nemuslimanskim autorima;
- kod studenta izgraditi percepciju sunneta koja je u skladu s temeljnim zakonodavnim tekstovima, ali i aktualnim zahtjevima vremena i prostora.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, jedan sat vježbi

Obaveze studenta: Ispunjavanje elemenata kontinuirane provjere znanja, koja se sastoji od: redovnog pohađanja nastave, pripreme za nastavu, pravovremene izrade i odbrane eseja, izrade testa, čitanja primarne i sekundarne literature i polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej čini 20%, test 30%, a završni ispit 50% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Tradicionalističko razumijevanje sunneta

Definiranje sunneta od hadiskih znanstvenika. Načini saznavanja uzornog života Muhammeda, a.s. Vanjska i unutarnja kritika hadisa. Insistiranje na normativnosti

sunneta.

2. Sunnet u metodologiji islamskog prava

Definiranje sunneta kod metodologa šerijatskog prava. Načini saznavanja uzornog života Muhammeda, a.s. Vanjska i unutarnja kritika hadisa. Uočavanje dihotomije u normativnosti sunneta Muhammeda, a.s.

3. Ši'ijsko tumačenje sunneta

Definiranje sunneta od ši'ijских znanstvenika. Izvori vjere u ši'ijскоj tradiciji. Načini saznavanja uzornog života Muhammeda, a.s. Vanjska i unutarnja kritika hadisa. Hadiska metodologija kod ši'ijских autora. Normativnost sunneta u mišljenju ši'ijских znanstvenika.

4. Orijentalisti i sunnet

Orijentalističko definiranje sunneta. Načini saznavanja uzornog života Muhammeda, a.s. Najznačajniji prigovori koje su uputili orijentalisti u vezi s hadisom i odgovori islamskih znanstvenika na njih. Vanjska i unutarnja kritika hadisa. Doprinos orijentalista hadiskoj znanosti.

5. Sunnet u tradiciji tesavvufa

Definiranje sunneta od mutesavvifa. Načini saznavanja uzornog života Muhammeda, a.s. Vanjska i unutarnja kritika hadisa. Normativnost sunneta u mišljenju i djelu mutesavvifa. Ibn Arebijev odnos prema sunnetu.

6. Haridžijsko razumijevanje sunneta

Nastajanje i razvoj haridžijskog pokreta. Definiranje sunneta kod haridžija, ibadija. Literalistički pristup razumijevanju hadiskih tekstova. Insistiranje na potpunom slijeđenju Božijeg Poslanika, s.a.v.s. Sličnosti i različitosti haridžijskog razumijevanja sunneta i razumijevanja koje je prisutno kod pripadnika savremenog selefijskog pokreta.

7. Rekapitulacija/Test

8. Obnovitelji/reformisti i njihovo tumačenje sunneta s posebnim osvrtom na ed-Dihlevija, eš-Ševkanija i el-Mevdudija

Razlika između obnove (*tadždid*) i reforme (*islâh*). Modeli prevazilaženja krize u kojoj se našao muslimanski svijet. Obnoviteljsko definiranje sunneta. Načini saznavanja uzornog života Muhammeda, a.s. Vanjska i unutarnja kritika hadisa. Uočavanje

dihotomije u normativnosti sunneta.

9. Obnovitelji/reformisti i njihovo tumačenje sunneta s posebnim osvrtom na Muhammeda Abdulvehhaba, senusije i el-ihvanul-muslimun

Razlika između obnove (*tadždîd*) i reforme (*islâh*). Modeli prevazilaženja krize u kojoj se našao muslimanski svijet. Obnoviteljsko definiranje sunneta. Načini saznavanja uzornog života Muhammeda, a.s. Vanjska i unutarnja kritika hadisa. Razumijevanje normativnosti sunneta.

10. Modernističko razumijevanje sunneta (Muhammed Abduhu, Ahmed Emin, Tevfik Sidki, Mahmud Ebu Rejja, Kassim Ahmed)

Modernističko definiranje sunneta. Načini saznavanja uzornog života Muhammeda, a.s. Evaluacija hadisa. Historijska važnost sunneta.

11. Ehlul-Kur'an, Sejjid Ahmed Han, Fazlur Rahman i njihov odnos prema sunnetu

Modernističko definiranje sunneta. Načini saznavanja uzornog života Muhammeda, a.s. Evaluacija hadisa. Historijska važnost sunneta.

12. Odnos bošnjačkih tradicionalista prema sunnetu: percepcija sunneta u "Hikjmetu" i "El-Hidaji"

Definiranje sunneta od hadiskih znanstvenika iz Bosne i Hercegovine. Načini saznavanja uzornog života Muhammeda, a.s. Vanjska i unutarnja kritika hadisa. Insistiranje na normativnosti sunneta.

13. Vjerski modernisti i njihovo razumijevanje sunneta (Džemaludin Čaušević, Safvet-beg Bašagić, Osman Nuri Hadžić i Husein-ef. Đozo)

Definiranje sunneta od vjerskih modernista. Odnos Kur'ana i sunneta. Načini saznavanja uzornog života Muhammeda, a.s. Vanjska i unutarnja kritika hadisa. Uočavanje dihotomije u normativnosti sunneta.

14. Svjetovni modernisti i njihovo razumijevanje sunneta (Dževad-beg Sulejmanpašić, Edhem Bulbulović i Abdurezak Hifzi Bjelevac)

Definiranje sunneta od bosanskohercegovačkih svjetovnih modernista. Vanjska i unutarnja kritika hadisa. Insistiranje na zanemarivanju vjerske tradicije.

15. Rekapitulacija svih tema

Obavezna literatura

- 'Azamì (al-) Muhammad Mustafà, *Diràsàt fì al-hadìs an-nabawì wa tarìh tadvìnih*, Al-Maktab al-islàmì, Bayrùt, 1992.,
- Fazlur Rahman, *Duh islama*, Zenit, Beograd, 1983.,
- Hasanović Zuhdija, *Percepcije sunneta*, El-Kalem i CNS, Sarajevo, 2012.,
- Karčić Fikret, *Društveno-pravni aspekt islamskog reformizma*, Islamski teološki fakultet, Sarajevo, 1990.,
- Kurdić Šefik, *Bošnjacki tradicionalisti i njihove percepcija sunneta*, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2011.
- Kurdić Šefik, *Islamski reformistički pokreti i njihov odnos prema sunnetu*, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2011.
- Nakičević Omer, *Uvod u hadiske znanosti*, Sarajevo, 1986.
- Nasr SeyyedHossein, *Tradicionalni islam u modernom svijetu*, Sarajevo, 1994.,
- Silajdžić Adnan, *Muslimani u traganju za identitetom*, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu i El-Kalem – izdavački centar Rijaset Islamske zajednice u BiH, Sarajevo, 2006.

Dopunska literatura:

- Abù Labàbà Husayn, *Usùl 'ilm al-hadìs bayna al-manhadž wa al-musñalah*, Dàr al-garb al-islàmì, Bayrùt, 1997.
- Bahnasàvì, S. 'Alì, *As-Sunna al-muftarà 'alayhà*, Dàr al-wafà, Al-Mansùra, 1992.
- BisñàmìMuhammadSa'id, *Mafhùm at-tadždìd ad-dìn*, Ministarstvo za vakufe i islamska pitanja, Doha, 2012.;
- Đozo Husein, *Islam u vremenu*, IO Udruženja ilmiye za SR BiH, Sarajevo, 1976.
- Karčić Fikret, *Bošnjaci i izazovi modernosti: kasni osmanlijski i habsburški period*, (prijevod s engleskog: Hamza Karčić), El-Kalem, Sarajevo, 2004.;
- KurdićŠefik, *Al- 'Inàya bi al-hadìs fì al-Busna* (neobjavljena doktorska disertacija), Az-Zaytùna, 1996-1997.
- Muhammad Muhammad Abù Zahw, *Al-Hadìs wa al-muhaddisùn*, Dàr al-kitàb al-'arabì, Bayrùt, 1984.,
- Muhammad Nàhir Hakìm, *As-Sunna fì muwàdžaha al-abàñìl*, Da'wa al-haqq, 1991.
- Muhammad Taqì al-Hakìm, *As-Sunna fì aš-šarì 'a al-islàmìyya*, Mu'assasa al-ba'sa, Taharàn, 1991.
- Salàh ad-dìn Maqbùl Ahmad, *Zawàbi ' fì wadžh as-sunna, qadìman wa hadìsan*, Dàr Ibn al-Asir, Al-Kuwayt, 1994.
- Seid Ismail Ali, Jusuf el-Karadavi i Muhammed Selama Gabari, *Dimenzije sunneta*, El-Kalem i CNS, Sarajevo, 2012.
- Sibà'i (as-) Mustafà, *As-Sunna wa makànaturhà fì at-tašrì ' al-islàmì*, Bayrùt, Al-Maktab al-islàmì, 1985.,
- Siddiqi Muhammad Zubayr, *Hadith literature (its origin, development & special features)*, The Islamic texts society, Cambridge, 1993.,
- 'Umari (al-) Akram Diya, *Buhùs fì tarìh as-sunna al-mušarrafa*, Maktaba al-'ulùm wa al-hikam, Al-Madina al-munawwara, 1994.

Predmet: *Islam i savremeni svijet*
Godina: V
Semestar: IX
Sati: 2 + 1
ECTS: 5
Status: Obavezni predmet
Nastavnici: Prof. dr Adnan Silajdžić i Prof. dr Rešid Hafizović

Sadržaj predmeta: Sadržaj ovoga predmeta polazi od fenomena događanja duboke duhovne i moralne, odnosno, tradicijski shvaćeno, intelektualne krize modernoga čovjeka. Shvaćena na takav način, ta opća kriza identiteta naročito je manifestirana snažnom neizvjesnošću vjernika pred izazovom usklađivanja, s jedne strane, aspekata vlastite duhovne tradicije, i, s druge strane, modernih kulturnih obrazaca, i jednih i drugih zadatah u međusobno proturječnim formama. Iz toga razloga, nužno je pristupiti kreiranju jedne nove duhovne paradigme utemeljene na izvorima islama, čemu, sasvim zasigurno, prethodi temeljita i krajnje ozbiljna analiza pozicije muslimana u modernom evropskom i svjetskom kontekstu, potom uzroka krize savremenoga svijeta i krize identiteta vjernika, zatim opadanje utjecaja tradicionalnih autoriteta i snaženje utjecaja velikoga broja „alternativnih“ duhovnih učitelja, naročito na mlađu populaciju.

Ciljevi predmeta:

- upoznati studente s pozicijom muslimana u povijesti evropskoga kontinenta, i kršćanskom teološkom percepcijom islama
- obrazložiti studentima uzroke duboke krize savremenoga svijeta i predstaviti ključne obrasce njenoga manifestiranja
- izložiti savremene forme prezentiranja islama
- analizirati odnos između vjerovanja i religijske prakse savremenoga čovjeka, kao i između doktrinarnog i praktično-političkog tretiranja problema ljudskih prava
- ukazati na duboku krizu autoriteta u društvu, kao i na iz nje nastale brojne oblike alternativne ezoterijske duhovnosti
- predočiti mogućnost kreiranja nove paradigme duhovnosti utemeljene na izvorima islama

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: priprema i redovno pohađanje nastave, i izrada testa. Čitanje primarne literature (*obavezno*), sekundarne literature (*optimalno*), i polaganje završnog

ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: test čini 40%, a završni ispit 60% od ukupne konačne ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Planpredmeta po sedmicama:

1. Muslimani u kulturnome identitetu Evrope(2 časa)

Upoznati polaznike ovoga Predmeta sa muslimanskim doprinosom razvoju europske kulturne historije. U susretu sa europskim narodima srednjega vijeka (Sicilija i Španija) muslimani su dali nemjerljiv doprinos njihovom znanstvenom i kulturnom razvoju. Posebno izdvajamo načelo multikulturalizma koji će Europu učiniti otvorenim kontinentom, a njegove narode sposobne za priznanje velikih kulturnih i civilizacijskih tradicija svijeta, konačno brojne teorije iz različitih naučnih oblasti zapažene kulturne i civilizacijske vrijednosti.

2. Zapadnoeuropska kršćanska percepcija islama od II vatikanskog koncila do danas(2 časa)

Upoznati studente sa najvažnijim kulturološkim i civilizacijskim promjenama u modernom svijetu koje će uvjetovati i ozbiljne promjene u kršćanskome i uopće zapadnoeuropskome pristupu drugim religijama, a posebno islamu. Ponajprije ćemo govoriti o teologiji čovjeka različitih uvjerenja koju je razvio II vatikanski koncil, sa kojim zapadno kršćanstvo ulazi u epohu kritičkog revaloriziranja svoje ranije uloge u svjetskoj povijesti i, konsekvntno tome, kritičko-pozitivnoga pristupa modernom pluralistički organiziranome svijetu (Ecclesia ad extra). Nakon toga ćemo studente upoznati sa gledanjem na islam i muslimane unutar reformiranih crkava koje, paralelno sa razvojem ideologije neoliberalizma, na velika vrata uvode model novoga kristocentrizma. Na kraju ćemo govoriti o islamu i muslimanima iz iskustva današnjeg europskog multikulturalizma koji je u ozbiljnjoj kritzi.

3. Ključna ishodišta krize savremenog svijeta(2 časa)

U okviru ovoga temata razmatrat ćemo metafizičke, epistemološke i društvenopovijesne odrednice moderne znanstveno-tehnološke mehanicističke slike svijeta kao duhovnopovijesne konstelacije krize savremenog svijeta i modernog zapadnog relativizma, nihilizma i sekularizma. Cilj ovoga temata je osposobiti studente za kritičku refleksiju znanosti i tehnike kao i metafizičkih ishodišta modernog gubitka smisla života.

4. Moderna znanost i tehnika(2 časa)

U ovme tematu razmatrat ćemo osnovne psihosocijalne, kulturno-antropološke i

ontološke odrednice moderne tehnike, posebno biotehnologije i biotehnološkog disponiranja života. Cilj temata je osposobiti studente za teorijsko i praktično orijentiranje u modernom/savremenom civilizacijskom i kulturnom kontekstu koji je sazdan na znanstveno-tehničkom otvaranju i raspolaganju svijetom.

5. Pitanje religijske, etičke i društvene odgovornosti u modernom svijetu znanosti i tehnike (2 časa)

U ovom ćemo tematu razmatriti religijske, etičke i društvene implikacije moderne znanosti i tehnike. Cilj temata je kritičko suočavanje s najvažnijim moralnim i etičkim izazovima u svijetu koji je bitno određen znanstvenotehnološkim strukturama moći i profita. Sticanje kritičkih teorijskih osnova za svijest o važnosti rehabilitacije praktičnog uma i duhovnopovijesno osvješćivanje važnosti jedne nove svjetske etike odgovornosti.

6. Re/interpretacija islama u savremenom svijetu (2 časa)

Još od vremena humanizma i renesanse (14.-16. stoljeće) religiozni ljudi svih religijskih tradicija žive u rascjepu između vlastite duhovne, religijske i kulturne tradicije i moderne kulture kao par excellence duhovne paradigme modernog svijeta. Taj višestoljetni rascjep praćen je stalnim, nekada jačim a nekada slabijim frustracijama odnosno krizama identiteta, koju svaki čovjek pojedinačno i društvena grupa doživljavaju na svoj vlastiti način. Kroz ovaj temat studenti će se upoznati sa osnovnim uzrocima krize religijskog i kulturnog identiteta muslimana u današnjem svijetu te najzanimljivijim i najkarakterističnijim odgovorima muslimanskih autora na izazove modernizma.

7. Fenomenologija religije (2 časa)

Ovim tematom se studenti uvode u fenomenologiju religije kao izučavanje samih stvari vjere, kojeju pristupu tim stvarima isključuje „posredne evidencije” i koje hoće da budesigurno u svoje „podudaranje” sa po sebi bivajućim stvarima vjere. Pritom se fenomenološki pristup religiji, kao momenat ili grana fenomenološkog pokreta, određuje kao pojava u filozofskom obrazovanju i osvješćivanju savremenog doba koja odaje dubinu krize religijskog identiteta u modernom svijetu ipotrebuza obraćanjem na klasična rasvjetljenja izvornog vjerskog iskustva. U tim rasvjetljenjima se muslimansko izučavanje, u obliku koji je ono dobilo primjerice kod Gazalija, pojavljuje kao reprezentativno osvješćenjevjerskog doživljaja, kao univerzalno sagledavanje stvari vjere u refleksiji. Cilj temata je osposobiti studente za izučavanje tekstova u kojima se na način korjenitog, kritičkog mišljenja izučava „religijski fenomen”, dakle, ono što se pojavljuje u svijesti, što je svijesti za/dano, i za razumijevanje „religijskog fenomena” kao „prafenomena” ureligijskom vidiku islama.

8. Test

9. Politička filozofija: Komunitarizam i liberalizam (2 časa)

Predmet ovog temata je savremenofilozofskopromišljanje vrednota i načela politike, odnosno, raspravljanje problema ljudskih prava, pravde, pravednosti, slobode, zajedničkog dobra, ljudskih potreba, pravedne kazne, kao ključnih problema političke filozofije našeg vremena. Kao filozofski relevantan i politički vjerodostojan socio-kulturni okvir rasprave uzimaju se društva sa stvarnom demokratskom tradicijom, a kao reprezentativni akteri rasprave uzimaju se komunitarijaci, kao filozofski zastupnici univerzalističkih načela pravednosti, i liberali, kao filozofski zastupnici kulturalno uspostavljenog poimanja etički dobrog. Cilj temata je osposobljavanje studenata za razumijevanje bitnih pitanja u kojima se sučeljavaju vladajuće političke teorije i političke prakse u našem vremenu u društvima koje karakterizira racionalno konstruiranje političkog poretka.

10. Doktrina supsidijarnosti i kriza autoriteta u društvu (2 časa)

Razumijevajući teoriju globalnog tržišnog kapitalizma kao jedan od pokazatelja duboke krize čovjekove religioznosti i društvene neodgovornosti, katolički teolozi teoretičari socijalnoga nauka izrazili su teoriju supsidijarnosti koja podrazumijeva princip odlučivanja i sprovođenja odluka na lokalnim nivoima odgovornosti, odnosno snaženje decentraliziranih kompetentnih autoriteta. Kao mogućnost ravnomjernijega raspoređivanja snage utjecaja i moći, princip supsidijarnosti usvojila je i Evropska Unija Ugovorom iz Maastrichta 1992. godine. Međutim, ubrzo se pokazalo da ovakva vrsta interveniranja ne samo da ne rješava problem u njegovoj osnovi, već da, na neki način, uz izostanak dodatnih mehanizama, još više ubrzava ekonomsko raslojavanje i samim time produbljava krizu autoriteta u društvu. Umjesto produhovljenih lidera, u javnom, društveno-političkom i kulturnom ali i religijskom životu, kao uzori naročito mladih generacija promoviraju se vrlo često moćni, bogati i nemoralni pojedinci. Na žalost, odgovori muslimanskih teologa uglavnom su sporadični i odveć plošni, što govori o svojevrsnoj krizi autoriteta i među muslimanskim vjernicima.

11. Razvoj alternativnih autoriteta (okultna duhovnost) (2 časa)

Kao posljedica pluralizacije religijskoga života, u javnome diskursu sve veću pažnju privlače netradicijski duhovnjački pokreti, kultovi i sekte. Njihovo djelovanje u društvu indirektno je podržano razvojem neuslovljene demokratije, što je, kao samo jedan od brojnih posljedica, prouzročilo i liberalniji, u smislu neutralniji, pristup čak i njihovome oslovljavanju. Otuda se sve češće umjesto navedenih pojmova koristi izraz „novi religijski pokreti“ kao oznaka svih „alternativnih“ religijskih grupa, a u posljednje vrijeme naročito je naglašen pojam „vjerâ“, koji podrazumijeva jednak pristup u razumijevanju vremenskoga nastanka svih oblika čovjekove religioznosti, od tzv. prirodnih religija, preko abrahamskih, pa do novih religijskih pokreta. Ovakva situacija prirodno je dovela do snaženja alternativnih duhovnih autoriteta, naročito ezoterijskih i okultnih, koji su, s obzirom na prilično neuslovljen odnos prema obaveznosti obreda i „intelektualni avanturizam“, izuzetno zanimljivi za savremenu omladinu.

12. Alternativni duhovni pokreti u savremenoj Bosni (2 časa)

Na osnovu višegodišnjeg promatranja i istraživanja aktivnosti ezoterijskih religioznih pokreta u Bosni i Hercegovini, moguće je primijetiti trostruko prisustvo ili trodimenzionalno usmjeravanje njihovoga utjecaja na savremenog bosanskog vjernika. Prva dimenzija podrazumijeva objavljivanje i promoviranje literature ezoterijskoga karaktera, naročito iz oblasti antropozofije. Drugi kanal odnosi se na slobodno djelovanje organiziranih grupa ili pojedinaca na svijest mladih generacija kroz upotrebu „svjetske razgranate mreže“ (*world wide web*), odnosno interneta. Treća dominantna dimenzija prisustva alternativnih duhovnih pokreta u Bosni i Hercegovini odnosi se na djelovanje manjih ili većih ezoterijskih i okultnih grupa uglavnom kroz uspostavljanje privatnih zatvorenih grupa.

13. Postoji li moguća alternativa ovovremenoj filozofiji života (2 časa)

Brojni mislioci danas ističu da ni politika, ni znanost, ni ekonomija, a, bogme, ni religija u njenom današnjem simplificiranom određenju, ne mogu voditi svijet u budućnost prosto zato što su iz njih ispražnjeni sveti sadržaji, odnosno, zato što su lišeni istinskoga duha. Zato se postavlja pitanje kako čovjeka vratiti sebi, harmonizirati evidentnu bipolarnost njegovoga bića („zemaljsku ukorijenjenost“ i „nebesku produhovljenost“); da li je rješenje u „etici povijesne odgovornosti“ ili novoj „ekološkoj slici svijeta“; na koncu, da li je u takvoj projekciji svijeta moguć „homo islamicus“?

14. Uloga islama u izgradnji nove duhovne i kulturne paradigme savremenog svijeta: dijalog ili konfrontacija? (4 časa)

Budući da čovječanstvo prolazi kroz epohalnu krizu istinske intelektualnosti, sasvim je prirodno očekivati da se svi kulturni narodi danas u svijetu založe za rehabilitaciju specifičnog religijskoga gledanja na čovjeka i svijet, jer ona jedino može uspostaviti duhovnu i fizičku ravnotežu koja je do krajnjih granica razorena u modernoj kulturi. Dijalog religioznih i kulturnih naroda sa budućnošću svijeta jedino je moguć u toj perspektivi. Predmet treba da odgovori na pitanje da li islam sa svojim specifičnim gledanjem na čovjeka i svijet može dati određeni doprinos u artikuliranju nove duhovne i kulturne paradigme savremenog svijeta.

15. Rekapitulacija svih tema

Obavezna literatura:

1. Adnan Silajdžić, „Muslimanski teološko-filozofski doprinos razvoju evropskog kulturnog identiteta“, *Zbornik radova FIN-a*, Sarajevo, 2011., str. 195.-219.
2. *Aporije multikulturalizma*, Mediterran Publishing, Novi Sad, 2012. (priredili Alpar Lošonc i Dragan Prole)
3. Adnan Silajdžić, *Muslimani u traganju za identitetom*, FIN, Sarajevo, 2006., str.

47.-102.

4. Jakov Jukić, *Budućnost religije* (poglavlja o fenomenologiji religije), Split, 1991.
5. Annemarie Schimmel, *Odgonetanje Božijih znakova. Fenomenološki pristup islamu*, (poglavlje: „Kako pristupiti islamu?“), Sarajevo, 2001.
6. Ana Matan, „Izazovi suvremene političke misli“, u: Raymond Plant, *Suvremena politička misao*, Zagreb, 2002.
7. Bert van den Brink, „Pravednost i solidarnost. Spor liberalizma i komunitarijanizma u političkoj filozofiji“, *Treći program Hrvatskog radija*, br. 47, Zagreb, 1995.
8. Hans Jonas, *Princip odgovornost*, Sarajevo, 1990.
9. Jurgen Habermas, *Budućnost ljudske prirode – vjerovanje i znanje*, Zagreb, 2006.
10. Dževad Hodžić, *Odgovornost u znanstvenotehnološkom dobu*, Sarajevo, 2008.
11. Dževad Hodžić, *Religija i znanost u bioetičkom ključu*, Zenica, 2012.
12. Tariq Ramadan, *Biti evropski musliman*, Udruženje Ilmije Islamske zajednice u BiH, Sarajevo, 2002.
13. Jusuf Žiga, *Zemljoradnici vremena*, Svjetlostkomerc, Sarajevo, 2006.

Dopunska literatura:

1. Papinsko vijeće „Pravda i mir“, *Za reformaciju međunarodnoga financijskoga i monetarnog sustava – U perspektivi javnog autoriteta s univerzalnom nadležnošću*, Edicija: Dokumenti br. 153, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2012., str. 9.-15.; i 26.-37.
2. Jakov Jukić, „Nove društvene prilike i ezoterično-okulna religioznost“, u knjizi: *Novi religiozni pokreti: Zbornik radova sa znanstvenog simpozija Filozofskog fakulteta Družbe Isusove o novim religioznim pokretima*, Zagreb, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 1997., str. 108.-149.

Predmet: *Savremene fikhske studije*

Godina: V

Semestar: IX

Sati: 2 + 1

ECTS: 5

Status: Obavezni predmet

Nastavnik: Prof. dr. Enes Ljevaković

Ciljevi predmeta: Upoznati studente drugog ciklusa sa pozicijom šerijata u savremenim društvima, uvesti ih u savremena kretanja i tendencije u islamskim pravnim istraživanjima, posebno u istraživanjima aktuelnih tema i problema kao što su: pitanje zaštićenih vrijednosti i intencija šerijata, pitanje ljudskih prava u islamu, institucija idžtihada i fetve, fikh muslimanskih manjina...Cilj je, također, usmjeriti postdiplomce ka istraživanju pitanja i oblasti koja još uvijek nisu dovoljno istražena i proučena u savremenim fikhskim radovima, poput savremenih medicinsko-pravnih i etičkih pitanja i dilema, pitanja islamskog bankarstva i investicija te savremene vakufske problematike.

Plan predmeta po sedmicama:

1. i 2. Ciljevi šerijata u savremenim fikhskim studijama (4 časa)

Rješenje mnogih savremenih šerijatskopravnih problema i dilema treba tražiti prije svega u intencijama šerijata koje svojom širinom, obuhvatnošću i fleksibilnošću predstavljaju čvrst temelj i okvir za rješenje tih problema. Utvrđivanje zaštićenih vrijednosti (meqasid) u šerijatskom pravu važno je kako za sami proces formulisanja normi, na osnovu izvora prava, posredstvom idžtihada, tako i za kritiku postojećih normi utvrđenih putem idžtihada. U okviru ove teme posebna pažnja posvetit će se slijedećim pitanjima:

- smisao i cilj šerijata;
- zaštićene vrijednosti u šerijatu;
- intencije šerijata i temeljna ljudska prava (al-darurijjat al-hams);
- važnost utvrđivanja zaštićenih vrijednosti u šerijatu;
- značaj šerijatske aksiologije za muslimane koji žive u sekularnim društvima.

3. i 4. Institucija idžtihada i fetve u savremenim fikhskim istraživanjima (4 časa)

Institucije idžtihada i fetve predstavljaju ključni mehanizam tumačenja i primjene šerijata. Zato su one predmet permanentnih istraživanja islamskih pravnika te je važno upoznati postdiplomce sa najnovijim istraživačkim tendencijama i dometima u ovoj

oblasti.

U okviru ove teme posebno će se tretirati sljedeća pitanja:

- pojam i smisao idžtihada;
- pitanje otvorenosti i zatvorenosti vrata idžtihada;
- metodi i mehanizmi savremenog idžtihada;
- idžtihad i institucija fetve;
- revitalizacija i reforma institucije fetve;
- međunarodna i lokalna vijeća za fetve i kolektivni idžtihad

5. Modeli primjene šerijata u savremenim državama i društvima (2 časa)

Sekularna država je jedan od modela uređenja odnosa religijskog i političkog autoriteta. Ovaj model se javlja u modernoj svjetskoj historiji nakon građanskih revolucija. Manifestuje se u različitim varijantama (SAD, Francuska, Belgija, Turska itd.) i reflektuje u različitim teorijskim elaboracijama. Pojava ovog modela stavila je velike religijske tradicije pred izazov kako da se prema njemu odrede, kako u teorijskom tako i u pragmatičnom smislu. Muslimanski autori su nakon dugog odbijanja ovog modela počeli da mu obraćaju veću pažnju i u njemu otkrivaju do tada neuočene potencijale i mogućnosti. Istovremeno to je otvorilo pitanje iskazivanja islama u sekularnim državama.

Ova tema ima za cilj da skrene pažnju na konceptualno određenje sekularne države u liberalnoj demokratskoj tradiciji, utvrdi varijantu sekularne države prihvaćene u našoj državi i naznači posljedice tog modela na iskazivanje i institucionalizaciju islama kod nas.

6. Ljudska prava u islamu (2 časa)

Ovoj temi se sve više posvećuje pažnja kako na Istoku tako i na Zapadu te je neophodno da se postdiplomci upoznaju sa osnovnim tendencijama tih studija. Posebna pažnja će se posvetiti pravu i statusu žene u islamu.

U okviru ove teme obradit će se sljedeća pitanjima:

- kur'anski koncept ljudskih prava;
- stanje ljudskih prava u muslimanskim društvima;
- Kairska deklaracija o ljudskim pravima i međunarodni dokumenti o ljudskim pravima;
- ljudska prava u islamu u percepciji nemuslimanskih autora;
- društvena uloga i pozicija žene u islamu.

7. Savremene finansijsko-bankarske transakcije u svjetlu etičko-pravnih normi šerijata (2 časa)

Tokom posljednjih decenija prošlog i početkom novog stoljeća muslimani pokušavaju restrukturirati svoje živote na temeljima islamskih principa. Na ekonomskom planu najveći izazov za muslimane predstavlja reforma njihovih finansijskih institucija kako

bi se dovele u sklad sa odredbama Šerijata. U okruženju u kome je cijeli finansijski sistem utemeljen na kamati bilo je iznimno teško finansijske institucije postaviti na nekamatnu osnovu.

U okviru ove teme dat će se osnovne informacije o principima i propisima islamskoga finansiranja, s posebnim osvrtom na načine finansiranja koje koriste islamske banke i druge islamske finansijske institucije. Također, dat će se pregled trenutnog stanja islamskog bankarstva u svijetu i kod nas, istražiti će se mogućnosti i domeni djelovanja ove vrste bankarstva, te problemi i ograničenja s kojima se ono suočava.

8. i 9. Šerijatskopравни aspekti bioetičkih i medicinskopravnih pitanja (4 časa)

Naučno-tehnološka dostignuća i njihova primjena u medicini proizvela su veliki broj pitanja koja po svom karakteru nadilaze granice medicine i ulaze u sfere etike, prava, ekonomije i politike. U okviru ove teme obradit će se važna pitanja iz oblasti bioetike sa posebnim osvrtom na šerijatskopравни aspekt ovih pitanja.

U okviru ove teme posebno će se obratiti pažnja na slijedeća pitanja:

- važnost i aktualnost bavljenja bioetičkim pitanjima,
- šerijatskopравne posljedice određivanja početka i kraja ljudskog života;
- kontrola i planiranje rađanja;
- stav šerijata prema kloniranju;
- transplantacija organa;
- eutanazija;
- pokusi na životinjama.
- genetički inženjering,
- određivanje časa smrti i njegove pravne implikacije,

10. Savremeni fikhski problemi muslimanskih manjina (2 časa)

Mnogi muslimani žive kao manjina u nemuslimanskim društvima gdje se susreću sa brojnim pitanjima i dilemama, posebno u oblasti porodičnih odnosa, personalnog statusa, zaposlenja, ishrane i sl. Muslimanski pravnici i pravne institucije nastoje odgovoriti na ta pitanja. Potrebno je da se postdiplomci upute u tu problematiku i pokušaju dati vlastiti doprinos u rješavanju tih problema.

Posebno će se tretirati sljedeća pitanja:

- rasprava o utemeljenosti pojma «fikh muslimanskih manjina»
- rasprave o pitanju trajnog boravka i državljanstva u nemuslimanskim državama;
- praktični primjeri u vjerovanju i obredoslovlju;
- praktični primjeri iz oblasti porodičnog prava;
- praktični primjeri iz oblasti društvenih odnosa.

11. Savremena vakufska problematika (2 časa)

Institucija vakufa je odigrala važnu ulogu u razvoju islamske nauke, obrazovanja, kulture i civilizacije općenito. Neki raniji oblici vakufa kao i mehanizmi upravljanja i

iskorištavanja vakufskih resursa su zastarjeli i postali su nefunkcionalni i neproduktivni. Novonastala pitanja i problemi s kojima se suočava ova islamska institucija zahtijevaju adekvatne odgovore uleme putem novog idžtihada i fetvi utemeljenih u izvorima i duhu šerijata. Savremeni islamski pravници i mislioci nastoje iznaći modele revitalizacije i obnove institucije vakufa u cilju njenog efikasnijeg djelovanja radi ostvarenja ciljeva kojima služi i radi kojih je ustanovljena. U okviru ove teme obradit će se najvažnija pitanja i problemi s kojima se ova institucija suočava u ovo vrijeme. Posebno će se obratiti pažnja na problem investiranja vakufske imovine, promjene namjene, integriranja vakufa i sl.

12. Koncept građanstva u savremenoj islamskoj pravnoj misli (2 časa)

Pitanje građanstva (el-muvatane) je važno ne samo za status nemuslimana u islamskoj pravnoj teoriji i muslimanskoj praksi nego i za status muslimana u nemuslimanskim zemljama. Koncept građanstva je već postao elementom pravnih sistema većine muslimanskih zemalja. Međutim, islamska pravna teorija još uvijek u nekim slučajevima nastavlja da koristi predmoderne kategorije i rješenja. U ovoj temi se razmatraju pokušaji nekih savremenih muslimanskih autora da reafirmiraju koncept građanstva kao egalitarnog i sveobuhvatnog statusa stanovnika muslimanskih zemalja bez obzira na njihovu vjersku pripadnost.

13. Sigurnost društva u savremenoj islamskoj pravnoj misli (2 časa)

Sigurnost pojedinaca i društva je jedna zaštićenih vrijednosti u šerijatu. U novije doba ova vrijednost je ugrožena fenomenom nasilja koje se poziva na islam. Potrebno je istražiti njegove suštinske uzroke i njegov potencijalni referentni okvir. Za savremene muslimanske učenjake jedan od najvećih izazova jeste da vrata fokus na suštinsku poruku islama kao vjere mira poslate kao milost svjetovima., da jasno razgraniče nužnu odbranu i zločin, te da delegitimiziraju sve oblike terorizma za kojima se poseže u ime islama.

14. Ekološki problemi u savremenim fikhskim studijama (2 časa)

Mnogi savremeni muslimanski autori nastoje skrenuti pažnju na važnost razvijanja ekološke svijesti kod muslimana posebno imajući u vidu da klasični muslimanski autori ovom pitanju nisu posvećivali dovoljnu pažnju. Svijest da je Univerzum Objava koja se mora poštovati, čitati razumjeti i štititi, trebala bi promijeniti naš odnos prema okolini, životinjama, ekonomiji koja je fokusirana samo na ekonomsku proizvodnju i neodgovornu logiku ekonomskog rasta bez obzira na razorne ekološke posljedice. Ekološki problemi se moraju istraživati kao prioritet temeljito na nivou kolektivnih tijela (vijeća) koja bi okupila pravne učenjake, mislioce, naučnike, ekonomiste, ekološke...Potrebno je preispitati ne samo formu i strukturu razvojnih modela, već i njihovu suštinu, sadržaj i ciljeve.

15. Rekapitulacija svih tema

Obevezna literatura

- Džasir Avde, *Ciljevi šerijata*, CNS, Sarajevo, 2012.
- Fikret Karčić, *Islamske teme i perspektive*, El-Kalem, Sarajevo, 2009.
- Fikret Karčić, *Društvenopravni aspekt islamskog reformizma*, Islamski teološki fakultet, Sarajevo, 1990.
- Fikret Karčić, *Šerijatsko pravo u savremenim društvima*, Pravni centar Fond otvoreno društvo BiH, Sarajevo, 1998.
- Enes Karić, *Ljudska prava u kontekstu islamsko - evropske debate*, Pravni centar Fond otvoreno društvo BiH, Sarajevo, 1996.
- Enes Ljevaković, *Savremene fihške teme*, hrestomatija radova, FIN, 2006.
- Jusuf el-Kardavi, *Fikh muslimanskih manjina*, Libris, Sarajevo, 2004.
- Muhammad Taqi Usmani, *Uvod u islamske finansije*, Selsebil, Živinice, 2003.
- Ebu Fadl Muhsin Ibrahim, *Biomedicina - islamski pogledi*, Libris, Sarajevo, 2001.
- Ebu Fadl Muhsin Ibrahim, *Transplantacija organa, eutanazija, kloniranje i pokusi na životinjama: islamski stav*, U.G. «Mladi muslimani», Sarajevo, 2005.
- Al-Magalla al-'ilmiyya lil-Maglis al-awrobiyy lil-iftai wa al-buhus, Al-Maglis al-awrobiyy lil-iftai wa al-buhus, Dablin, 2007.

Dopunska literatura:

- Husein Đozo, *Izabrana djela*, tom 1, Islam u vremenu, 4, 5, Fetve I, Fetve II, El-Kalem, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2006.
- Fikret Karčić, *Studije o šerijatskom pravu*, Bemust, Zenica, 1997.
- Ekmeleddin Ihsanoglu, *Kultura suživota*, Connectum, Sarajevo, 2006.
- Muhammad Sa'id Ramadan al-Buti, *Qadaya fiqhiyya mu'asira*, Darul-Farabi, 2004.
- 'Ali Muhyiddin al-Qaradagi, dr, 'Ali Yusuf al-Muhammadi, *Al-Qadaya al-fiqhiyya al-mu'asira*, Darul-bašair al-islamiyya, Bayrut, 2005.
- Wahba al-Zuhayli, *Al-Mu'amalat al-maliyya al-mu'asira*, Darul-fikr, Damask, 2002.
- Wael b. Hallaq, *Zatvaranje vrata idžtihada: kritička studija*, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu i El-Kalem, Sarajevo, 2006.
- Ibrahim Džananović, *Idžtiħad u prva četiri stoljeća*, FIN, Sarajevo.

Predmet: **Islam u Evropi**
Godina: V
Semestar: IX
Sati: 2+1
ECTS: 5
Status: Obavezni predmet
Nastavnik: doc. dr. Ahmet Alibašić

Sadržaj predmeta: Ovaj predmet je posvećen izučavanju pitanja koja aktualizira islamsko prisustvo u Evropi kao što su: uzajamne evropsko-muslimanske percepcije, mjesto islama u javnom evropskom prostoru, politike priznavanja islama i muslimana, odnos evropskih muslimana sa ostatkom muslimanskog svijeta, odnos vjere i kulture, islamska materijalna i nematerijalna kultura, njen karakter i bogatstvo, stanje i stepen istraženosti te izazovi za njeno očuvanje.

Ciljevi predmeta:

- Proširivanje znanja i sposobnosti kritičke analize i akademske artikulacije mišljenja kod studenata o pitanjima koja nameće muslimansko prisustvo u Evropi kao što su percepcije islama i Evrope, multikulturalizam, islamofobija, mjesto vjere u javnom prostoru, predstavljanje muslimana, institucionalizacija islama, te odnos vjere i kulture.
- Studente uvesti u glavne teme iz oblasti studija savremenog stanja i perspektiva islamske materijalne i nematerijalne kulture;

Oblik nastave: 2 sata predavanja i jedan sat vježbi

Obaveze studenata

Za redovne studente: Priprema i redovno pohađanje nastave (min. 90% prisustva), pravovremena izrada i predaja eseja (30.4.2016.), izrada testa, čitanje primarne literature (*obavezno*) i sekundarne literature (*optimalno*), te polaganje završnog ispita. Probijanje rokova biće sankcionirano oduzimanjem jednog boda za svaki dan kašnjenja.

Za vanredovne studente: Prisustvo konsultativnoj nastavi (*opciono za 1. i 3. susret*), pravovremena izrada i predaja eseja (*obavezno*, 30.4.2016.), izrada testa, polaganje završnog ispita. Probijanje rokova biće sankcionirano oduzimanjem jednog boda za svaki dan kašnjenja.

Način ocjenjivanja i rezultati

Za redovne studente: učešće u nastavi 10%, esej 30% (na temu odobrenu od asistenta i nastavnika), test 20%, i završni ispit 40% konačne ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Za vanredovne studente: učešće u konsultativnoj nastavi 10%, esej 30% (na temu odobrenu od asistenta i nastavnika), test 20%, i završni ispit 40% konačne ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan po sedmicama

1. Islam u Evropi i S. Americi: ključne teme i teorijski okviri za njihovo izučavanje

Islam u zapadnoj hemisferi je moguće izučavati kroz mnoštvo tema i teorijskih okvira. Upoznajući ih studenti postaju svjesni kompleksnosti muslimanskog prisustva u ovom dijelu svijeta i brojnih izazova koje znanstveno izučavanje tog prisustva sa sobom nosi.

2. Islam i identitet Evrope

Historija islama u istočnoj Evropi 7.-20. st.; Uspon i slabljenje islama u južnoj Evropi 8.-17. st.; Kolonijalizam i useljavanje muslimana u zapadnu Evropu: „Mi smo ovdje jer ste vi bili tamo!“

3. Zapadnjačke percepcije islama: Islam kao sastavnica evropskog identiteta vs orijentalizam, islamofobija i genocid

Ne postoji jedinstven zapadnjački stav prema islamu i muslimanima. I dok jedan dio priznaje historijski doprinos muslimana razvoju evropske civilizacije i nastoji stvoriti uvjete za integraciju muslimana u sve tokove društvenog života te omogućiti njihov ponovni doprinos tim društvima, drugi islam i muslimane vide kao arhetipskog „Drugog“ u odnosu na kojeg se Zapad ima samodefinirati i razvijati.

4. Okcidentalizam: muslimanske percepcije Evrope

Predrasude i stereotipije nisu monopol jedne civilizacije. I muslimani imaju svoje iskrivljene predstave o Zapadu koje značajno otežavaju zapadnjačko-muslimansko razumijevanje i saradnju.

5. Sloboda vjere: okvir za razvoj islamske kulture u Evropi i S. Americi

Sloboda vjere kako je definirana i tumačena u jurisprudenciji evropskih nacionalnih sudova i Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu predstavlja pravni i moralni okvir u kome će se razvijati muslimanske zajednice i islamska kultura u Evropi i S. Americi. Stoga je važno upoznati se sa njenim normativnim jezgrom i sivom zonom kojom dominiraju dileme oko prisustva vjere a posebno islama u javnom prostoru.

6. Politike priznavanja: integracija, predstavljanje i institucionalizacija

Uprkos svim sličnostima među evropskim zemljama vjerska pitanja nisu dio obimne evropske pravne stečevine (*acquiscommunitaire*) koja broji oko sto hiljada stranica. To znači da evropske zemlje razvijaju zasebne modele za integraciju islama i muslimana kao i njihovo predstavljanje i institucionalizaciju. Te varijacije nisu bez posljedica po narav islamske prakse i muslimanske zajednice i institucija koje se u njihovim okvirima razvijaju.

8. Islam u javnoj sferi evropskih društava: džamije i hidžab

8. Evro-američki muslimani i muslimanski svijet: transnacionalne mreže i institucije

Pitanje interakcije i među-uticaja muslimana u Evropi i S. Americi sa muslimanskim svijetom jedna je od dominantnih tema u islamskoj misli i politici, a nije ni bez sigurnosnih reperkusija. Daskora su muslimanske vlade, transnacionalne organizacije i pokreti vršili mnogo veći uticaj na muslimanske zajednice u Evropi i S. Americi nego obratno ali postoji nagovještaji i povratnih uticaja.

9. Evro-američki muslimani i muslimanski svijet – nastavak

10. Vjera i kultura: evropski islam ili evro-islamska kultura?

Dileme oko odnosa vjere i kulture su vječitā tema mnogih islamskih disciplina od islamske doktrine do islamskog prava i etike, makar one uvijek tako ne bile formulirane. U kontekstu muslimanskog prisustva u Evropi kao moguće rješenje tih dilema neki nude nerazrađeni koncept „evropskog islama“. Drugi pak smatraju da je prikladnije govoriti o evro-islamskoj kulturi s obzirom da je islam – kao norma – jedan.

11. Islamska materijalna i nematerijalna kultura u Evropi: karakter i bogatstvo

Arhitektura; umjetnost; pisana i usmena književnost: važnost rukopisa i sudskih protokola (sidžila) za izučavanje prošlosti Bosne i Balkana; usmena književnost Bošnjaka i tzv „Homerovsko pitanje“; muzika; odjeća; kulinarstvo; Konvencija UNESCO o zaštiti nematerijalne baštine.

12. Stanje i stepen istraženosti: Stanje spomenika i institucije koje o njima brinu

Domaći i strani arhivi, biblioteke, muzeji, instituti, centri, zavodi/komisije (UNESCO, ISESCO, IRCICA, Fondacija al-Furqan, TIMA)

13. Nestajanje

Propadanje mimo ljudske volje (dotrajalost, poplave, potresi); promjene namjene (svjesne i nasilne); nebriga i nehaj (požari, nestručne adaptacije); planirani barbarizam u svrhu prekrajanja historije (podmetnuti požari, pljačke, ratovi); Odnos prema pisanoj riječi u muslimanskoj tradiciji; presude Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju za uništavanje kulturnog nasljeđa

14. Perspektive islama i islamske kulture u eri globalizacije i obnove identiteta

15. Rekapitulacija

Primarna literatura

Islam u Evropi: hrestomatija, prir. A. Alibašić.

Sekundarna literatura:

Ahmed, M. Basheer, prir., *Muslimanski doprinos svjetskoj civilizaciji*, Sarajevo, El-Kalem i CNS, 2010.

Al-Hassani, Salim T S, prir. *1001 Inventions: Muslim Heritage in our World*, Manchester, Foundation for Science, Technology and Civilization, 2007.

Alibašić, Ahmet i Muhamed Jusić, prir., *Islamofobija: pojam, pojava, prevencija*, Sarajevo, El-Kalem i CNS, 2014.

Almond, Ian, *Predstavljanje islama u zapadnjačkoj misli*, Sarajevo, CNS, 2011.

El-Affendi, Abdelwahab, *The People on the Edge: Religious Reform and the Burden of the Western Muslim Intellectual*, London, IIIT, 2010.

Čolaković, Zlatan i Marina Rojc-Čolaković, *Mrtva glava jezik progovara*, Podgorica, Almanah, 2004.

Hadžijahić, Muhamed, *Od tradicije do identiteta: geneza nacionalnog pitanja bosanskih Muslimana*, Zagreb, Islamska zajednica Zagreb, 1990.

Hadžimuhamedović, Amra. *Naslijeđe, rat i mir*, Sarajevo, Sarajevo University Press, 2015.

Karčić, Fikret, prir. *Muslimani Balkana: „Istočno pitanje“ u XX. vijeku*, Tuzla, Behram-begova medresa, 2001.

Karčić, Fikret, „Muslimani Balkana na pragu XXI vijeka“, *Znakovi vremena*, vol. 3, br. 9-10 (2000), str. 209-218.

Lindholm, Tore i drugi., prir., *Sloboda vjere ili uvjerenja: priručnik*, Sarajevo, CNS, 2015.

Mulović, Azra i Hikmet Karčić, prir., *Muslimanski svijet: populacija i religioznost*, Sarajevo: CNS i Nahla, 2013.

Nielsen, Jorgen i drugi, *Muslimani u Evropi*, Sarajevo, CNS i El-Kalem, 2011.

Ramadan, Tarik, *Evro-američki muslimani i budućnost islama*, Sarajevo, Udruženje ilmijjeIZuBiH, 2007.

Ramadan, Tariq, *Radikalna reforma*, Sarajevo, CNS i El-Kalem, 2011.

Roy, Olivier, *Sekularizam se susreće sa islamom*, Sarajevo, El-Kalem i CNS, 2012.

Silajdžić, Adnan, *Islam u otkriću kršćanske Evrope*, Sarajevo, FIN, 2003.

Predmet:	Metodi istraživanja
Godina:	V
Semestar:	IX
ECTS:	5
Status:	Obavezni
Broj sati:	2+1+2
Nastavnik:	Prof. dr. Fikret Karčić

Cilj i sadržaj

Cilj ovog nastavnog predmeta je da studentima pruži potrebna teorijska znanja i vještine vezane za istraživanja u oblasti islamskih nauka. Ovaj predmet treba da izgradi kompetencije neophodne za samostalno istraživanje u ovoj naučnoj oblasti.

Rezultati učenja: Samostalno istraživanje u oblasti učenja i prakse Islama

Preduslovan predmet: Nijedan

Osnovne tematske jedinice

1. Ključni pojmovi: metod, metodologija, istraživanje i islamske nauke
2. Religija kao poseban predmet istraživanja
3. Veze studija religije sa ostalim disciplinama
4. Tradicionalni metodi islamskih nauka, moderni metodi i pitanje integracije
5. Faze istraživačkog postupka
6. Tekstualna analiza teksta Kur'ana i Hadisa
7. Tekstualna analiza teksta naslijedja
8. Historijski metod
9. Komparativni metod
10. Etnografski metod
11. Fenomenološki metod
12. Bibliotečko istraživanje
13. Izabrana referentna djela za istraživanje u islamskim naukama
14. Izrada istraživačkog projekta u islamskim naukama
15. Zaokruženje kursa

Nastava / ocjenjivanje

	<i>Opis aktivnosti (%)</i>	
Način izvođenja nastave	1. Predavanja	60%
	2. Posjete	20%
	3. Prezentacije	20%
	<i>Učešće u ocjeni (%)</i>	
Način vrednovanja znanja	Učešće u nastavi	10%
	Test	
	Esej / Test	40%
	Završni ispit	50%

Obavezna literatura

Fikret Karčić, *Metodi istraživanja u islamskim naukama* (Sarajevo: El-Kalem i Centar za napredne studije, 2013, str.106);

Loay Safi, *Izvori znanja: komparativna studija o islamskim i zapadnim metodama istraživanja* (Sarajevo: El-Kalem, 2013, str.269).

Dodatna literatura

Muhammad al-Dasuqi, *Manhaj al-bahth fi- l'ulum al-islamiyya* (Qatar: Dar al-awza'i, 1984, str. 400);

Jacques Waardenburg, *Classical Approaches to the Study of Religion: Aims, Methods and Theories of Research* (The Hague-Paris: Mouton, 1973, str.1-78).

Predmet: Analitički i primijenjeni tefsir
Godina: V
Semestar: X
Sati: 2+1
ECTS: 5
Status: Izborni predmet iz tefsira
Nastavnik: Prof. dr. Džemal Latić i prof. dr. Almir Fatić

Sadržaj predmeta: U okviru predmetastudentima će se prezentirati osnovni tefsirski izvori i uvjeti za istraživanje u tefsirskim naukama

Ciljevi predmeta:

Osposobiti studente da samostalno razumijevaju osnovne tefsirske izvore i nastave samostalno istraživanje u ovoj oblasti

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: uredno pohađanje nastave, marljiva izrada i predaja eseja, izrada testa, čitanje primarne literature (*obavezno*) i sekundarne literature (*optimalno*), te polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej čini 20%, test 30%, a završni ispit 50% konačne ocjene. Za pozitivnu ocjenu student je dužan ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Uvod u *usūlu t-tefsir*;
2. *Muqaddima fi usūli t-tefsīr* Ibn Tejmije, 43-49;
3. Razilaženja u tefsiru: *Muqaddima*, 50-92;
4. Najbolji metod tumačenja Kur'ana: *Muqaddima*, 93-101;
5. Tefsir predajom i razumom: *Muqaddima*, 102-106;
6. Komentar Isti'aze i Bismille: Taberi, I, 76-89;
7. Komentar prvih šest ajeta Fatihe: Taberi, I, 89-101;
8. Komentar posljednja tri ajeta Fatihe: Taberi, I, 101-116;

9. Komentar Eliflamima, Bekare 1-5: Taberi: I, 118-140;
10. Komentar Kissatu Adema, Bekare, 30-39: Taberi, I, 232-286;
11. Komentar ajeta o kravi, Bekare, 67-81: Taberi, I, 378-431;
12. Komentar Ajetul-kursije, Bekare, 255: Taberi, III, 6-15;
13. Komentar sura od en-Nas do et-Tin: Bejdavi, 862-813;
14. Komentar sura od eš-Šerh do en-Nebe': Bejdavi, 812-786;
15. Komentar sura Tebareke i Jasin: Bejdavi, 754..., 579.

Primarna literatura:

1. Ibn Tejmije, *Muqaddima fi usūli t-tefsīr*, Dāru l-džīli li t-tibāa'a, Kairo.
2. Taberi, *Džāmi'u l-bejān 'an te'wīli āji l-Qur'ān*, Dāru s-selām, Kairo, 2007.
3. Bejdavi, *Enwāru t-tenzīl we esrāru t-te'wīl*, Daru r-rušd, Bejrut, 2000.

Predmet:	<i>Tradicijska komunikologija</i>
Godina:	V
Semestar:	X
Sati:	2+1
ECTS:	5
Status:	Izborni predmet iz poslaničke tradicije (hadisa)
Nastavnik:	Doc. dr. Kenan Musić

Sadržaj modula: Unutar ovog modula studenti će se upoznati s fenomenom tradicije u statičnom i dinamičnom značenju kao i osnovnim pojmovima komunikologije (tradicionalna i moderna komunikacija, verbalna, neverbalna, diferencijacija komunikacijskih okvira..). Fokus je na autentičnim izvorima islamske dinamične tradicije, Kur'anu i sunnetu, te se tretiraju elementi islamskog komunikativnog identiteta. Predavanjima su obuhvaćeni najznačajniji aspekti komunikacijskih okvira: interpersonalni, intrapersonalni, porodični, edukacijski, odgojni, javna komunikacija, misijska komunikacija, komunikacija u kriznim situacijama i rješavanje konflikata...

Ciljevi modula su da:

- studenti budu upoznati s komunikologijom i temeljnim načelima dinamične tradicijske komunikacije islamskog identiteta
- osposobiti studente, na teorijskoj i praktičnoj razini, za komunikaciju usklađenu s islamskim identitetom u preciziranim oblastima

Oblik nastave: 2 sata predavanja, jedan sat vježbi

Obaveze studenta: Ispunjavanje elemenata kontinuiranog praćenja nastave uz planirane provjere znanja, empirijsko istraživanje i praktične vježbe. Pored redovnog pohađanja nastave studenti/studentice će imati obaveze pripreme za nastavu, pravovremene izrade i odbrane eseja, poduzimanje istraživanja i prezentacija praktičnih vježbi, izrade testa, čitanja obavezne i dopunske literature i polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej čini 15%, test 15%, praktični zadatak 15%, a završni ispit 55% ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan modula po sedmicama:

1. Komunikologija, komunikacija, tradicija i vjerski identitet

Općenito o komunikaciji i tradiciji, dinamičnost i statičnost identiteta, izvori identiteta u učenju islama. Objava kao forma komunikacije, Sunnet - teorijske i aplikacijske dimenzije, pozicija Sire u kontekstu islamske tradicijske komunikologije.

2. Religija, kultura i civilizacija u komunikaciji, povijesni i savremeni prikazi, sistemi vrijednosti i referentni okviri

Fenomen religije kao sistema vrijednosti, kulture i civilizacije kao manifestacija pogleda na svijet između savremenih i povijesnih intelektualnih gibanja, te komunikabilnosti religijskih identiteta i formiranju kulture i izgradnji civilizacije. Referentni okvir sunnetske komunikologije kao integralni dio islamskog identiteta i pretpostavka ostvarivanja islamskih vrijednosti u vremenu i prostoru

3. Intrapersonalna komunikacija u tradicijskoj komunikologiji

Duhovnost pojedinca i psihološki procesi formiranja odnosa prema svetom, srčana budnost, sjećanje i obraćanje kao polazišni intrapersonalni procesi, a u konačnici percepcija i stav o religijskom identitetu. Vrela tradicijske komunikologije i principi, norme i etika svekolike intrapersonalne komunikacije.

4. Islamski identitet i interpersonalna komunikacija kroz povijest i u savremenom dobu

Komunikacija u učenju islama, vrelima islamskog učenja i konstitutivni elementi komunikabilnog islamskog identiteta. Sunnet kao polazište islamske etike komunikacije, edeba i ahlaka, povijesni pregled tradicijske komunikacije prvih generacija i muslimanskih povijesnih odgovora na izazove konteksta. Muslimanska komunikacija u savremenom dobu.

5. Strukturalni pregled teksta Kur'ana i hadisa u komunikološkom kontekstu

Centralne teme kur'ansko-hadiskih tekstova, komunikacija kao imperativ i mogućnost, ljudska interakcija kroz prizmu dinamične vjerske tradicije.

6. Porodična komunikacija, sunnetski modusi utemeljenja porodice, uloga i zadataka članova porodice

Opće smjernice referentnih okvira u formiranju porodice, tradicijske vrijednosti i komunikološki okviri, odnosi u porodici i značaj poznavanja komunikoloških aspekata životopisa Muhammeda, a.s. (sire) u kontekstu bračnog, porodičnog i familijarnog života.

7. Obrazovanje i odgoj u tradicijskoj komunikaciji, pedagoške i edukativne metode sunneta

Sinteza odgoja i obrazovanja u tradicijskoj komunikaciji, metode i modusi prenošenja znanja, vještina i vrijednosti u okviru sunnetskih obrazaca i povijesnih aplikacija muslimana.

8. Javna komunikacija, poruka, medijum i mediji u tradicijskoj komunikaciji

Islamska etika komunikacije artikulirana u tradicijskoj komunikaciji, karakteristike poruke i sredstava prenošenja poruke. Odnosi sa javnošću kao elementarno polazište kredibiliteta.

9. Krizne situacije i rješavanje konflikata u svjetlu tradicijske komunikologije

Krizne situacije i rješavanje konflikata kroz sunnetske modele, pristupi definiranju problema i pronalaženju uzroka smetnji u komunikaciji. Autoritet između formalnog i suštinskog i uloga sistema vrijednosti kao referentnog okvira za uspješne društvene procese.

10. Rekapitulacija / Test

11. Komunikološki aktivizam, liderstvo kroz komunikaciju i strateško planiranje

Društvena odgovornost i aktivizam u islamskom vjerskom identitetu, liderstvo kroz prizmu tradicijske komunikacije i strateško planiranje komunikacije.

12. Komunikacijske prepreke, organizacijska komunikacija i komunikacija kao organizacija

Konvencionalni i savremeni pristupi organizacijske komunikacije i komunikacije kao organizacije. Prepreke u komunikaciji i modusi tradicijskog komunikativnog diskursa u otklanjanju istih. Konstitutivni pogled na komunikaciju i sunnetski pristup manifestacije islamskog identiteta u komunikaciji.

13. Misija u okvirima tradicijske komunikologije

Djelatnici u muslimanskoj zajednici, imam, hatib i muallim u savremenom komunikacijskom kontekstu, kredibilitet, emocionalna inteligencija i komunikacija. Pripadnost zajednici i odgovornosti članova zajednice islamskog komunikabilnog identiteta.

14. Tradicijska komunikacija između formalizma i esencijalizma, osvrt na savremene religijom inspirirane pokrete i njihove komunikološke diskurse

Autentične vrijednosti tradicijske komunikacije i komparacija sa savremenim tumačenjima islamskog identiteta. Osvrt na različite pokrete i duhovne škole lokalnog i regionalnog karaktera. Institucionalni odgovori na izazove otvorenosti medijskog i javnog prostora za tumačenje islama.

15. Rekapitulacija svih tema.

Obavezna literatura:

- Hasanović Zuhdija, *Percepcije sunneta*, El-Kalem i CNS, Sarajevo, 2012.
- Nuhić Muhamed, *Komuniciranje od pećinskog čovjeka do interneta*, Fakultet političkih nauka Sarajevo; Sarajevo, 2000.
- Silajdžić Adnan, *Muslimani u traganju za identitetom*, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu i El-Kalem – izdavački centar Rijaset Islamske zajednice u BiH, Sarajevo, 2006

Dopunska literatura:

- Bekkar Abdulkerim, *El-Mutehhadis en-nadžih*, Rijad, 2011.
- Bellenger Lionel, *Umijeće komuniciranja*, Svjetlost, Sarajevo, 1991.
- Fejzić Fahira, *Medijska globalizacija svijeta*, Promocult, Sarajevo, 2004.
- _____, *Medijska kultura u BiH*, Connectum, Sarajevo 2009.
- _____, *Uvod u teoriju informacija*, Promocult, Sarajevo, 2008.
- Gazali (El-) Ebu Hamid, *Oživljavanje vjerskih znanosti*, Bookline, Sarajevo, 2004.
- Gazali (El-) Muhammed, *Poslanikova praksa u dovi i zikru*, Bookline, Sarajevo, BiH; 2008.
- _____, *Me'a Allah, dirasa fid-dawa*, Dar el-kalem, Damask, 2002.
- Hava Seid, *Naš duhovni odgoj*, Behrambegova medresa, Tuzla, 2003.
- Karadavi (El-) Jusuf, *Kulturna naobrazba daije*, (prijevod s arapskog: Sulejman Topoljak), KPD "Svjetlost", Konjic, 2000.
- Karić Enes, *Tumačenje Kur'anai ideologije XX stoljeća*, Bemust, Sarajevo.
- Kurdić Šefik, *Pedagogija Muhammeda, a.s.*, Islamski pedagoški fakultet, Zenica.
- Lucac Stephen, *The art of public speaking*, MCGRAW-HILL Higher Education, 2011.
- Mandić Tijana, *Komunikologija, psihologija komunikacije*, Clio, Beograd, 2003.
- Nasr Seyyed Hossein, *Tradicionalni islam u modernom svijetu*, Sarajevo, 1994.
- Silajdžić Adnan, *Kriza religijskog identiteta u današnjem svijetu*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2004.
- Sujejdan (Es-) Tarik Muhammed, *Kako izgraditi lidera*, Progress centar, Travnik, 2013.
- Tomić Zorica, *Komunikologija*, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd.

Modul: Savremene fikhške studije u bosanskohercegovačkom kontekstu

Godina: V

Semestar: X

Sati: 2 + 1

ECTS: 5

Status: Izborni predmet iz islamskog prava

Nastavnik: prof. dr. Mustafa Hasani

Ciljevi predmeta: Upoznati studente drugog ciklusa sa tumačenjem savremenih fikhških pitanja u Bosni i Hercegovini, posebno u oblastima ibadata, porodičnog i vakufskog prava. Posebna pažnja bit će posvećena fikhskim pitanjima koja su zaprimila pažnju organa i institucija Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini nadležnih za tumačenje Šerijata i izdavanje fetvi u drugoj polovini 20. i početkom 21. st.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Tumačenje Šerijata putem fetvi u Islamskoj zajednici u drugoj polovini 20. i početkom 21. st.
 - Organi i tijela Islamske zajednice nadležni za tumačenje islamskih normi putem fetvi prema Ustavima Islamske (vjerske) zajednice iz 1947., 1959., 1969., 1990., 1997. i 2014.
 - Pitanja i odgovori (fetve) u zvaničnim glasilima i medijima Islamske zajednice (*Glasnik, Preporod*, zvanični web portal Islamske zajednice u BiH)
- 2.-5. Ibadetska pitanja
- 6.-7. Pitanja iz porodičnog prava
8. Polusestrialni ispit
- 9.-11. Pitanja iz vakufskog prava
- 12.-14. Pitanja iz drugih šerijatskopравnih grana
15. Rekapitulacija svih tema

Literatura

- Muhamed Salkić, *Ustavi Islamske zajednice*, El-Kalem, Sarajevo, 2001.
- *Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini – službeni prečišćeni tekst*, 2014.
- Husein Đozo, *Pitanja i odgovori: Fetve u vremenu 1965-1977*, Ilmijja BiH – Općinski odbor Srebrenik, Srebrenik, 1996.
- Fetve reisu-l-uleme, Vijeća za fetve i Vijeća muftija i rezolucije Rijasetu Islamske zajednice na zvaničnom portalu Islamske zajednice u BiH: <http://www.islamskazajednica.ba>

- Fikret Karčić, *Islamske teme i perspektive*, El-Kalem, Sarajevo, 2009., str. 21-32, 121-144, 149-164.
- Fikret Karčić, *Studije o šerijatskom pravu i institucijama*, El-Kalem i CNS, Sarajevo, 2011., str. 201-211, 320-331.
- *Pitanja i odgovori (fetve)* objavljeni u Glasniku Rijaseta Islamske zajednice 1999.-2000.

Dopunska literatura:

- Husein Đozo, *Izabrana djela*, tom 1 (Islam u vremenu), tom 4 (Fetve I), tom 5 (Fetve II), El-Kalem i Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2006.
- Fikret Karčić, *Studije o šerijatskom pravu*, Bemust, Zenica, 1997.
- Mustafa Hasani, *Uloga muftije i fetve u društvenom i vjerskom životu muslimana Bosne i Hercegovine*, neobjavljen magistarski rad odbranjen na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu, 2001., str. 152-166.
- Nedim Begović, „Inkluzivni pristup mezhebima: primjena metoda selekcije (*tehajjur*) i eklekticizma (*telfik*) u tumačenju Šerijata“, *GlasnikRijaseta Islamske zajednice u BiH*, Sarajevo, LXXIII/2011., br. 1-2, str. 33-50.
- Pitanja i odgovori fetva-i emina na zvaničnom portalu Islamske zajednice u BiH: <http://www.islamskazajednica.ba>

Predmet:	Muslimanske rasprave o zlu u svijetu i izvorima morala
Godina:	V
Semestar:	X
Sati:	2+1
ECTS:	5
Status:	Izborni predmet iz akaida i uporednih religija
Nastavnik:	prof. dr. Adnan Silajdžić, prof. dr. Samir Beglerović

Sadržaj predmeta: Za studente koji namjeravaju prijaviti magistarski rad iz oblasti akaida (dogmatike) i uporednih religija, bit će izloženo šest osnovnih tema vezanih za problem objašnjenja razloga postojanja zla u svijetu te kelamskoga razumijevanja izvora morala. Sadržaj modula će, u određenome smislu, ponuditi presjek teorija i izvora koji se odnose na jedan od sržnih teloških problema: pitanje odnosa uzvišenoga Stvoritelja prema stvorenome, tj. odnos relativno slobodne ljudske volje prema grijehu i činjenju dobra.

Ciljevi predmeta:

- izložiti osnovne probleme vezane za pitanje theodiceje
- predstaviti osnovne izvore muslimanske teologije morala
- upoznati se sa metodama korištenim u različitim školama kelama pri argumentiranju stavova o postavljenim problemima

Oblik nastave: 1 sat predavanja + 1 sat seminara (*realizirat će se naizmjenično, jednu sedmicu 2 sata predavanja, drugu sedmicu 2 sata seminara*)

Obaveze studenata: Redovno pohađanje nastave (redovni studenti), odnosno kontinuirane konsultacije (vanredni studenti). Priprema seminara (redovni studenti), izrada Testa, čitanje primarne (obavezno) i sekundarne (optimalno) literature, te polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja:

Redovni: Seminar (20), test (30), završni ispit (50)

Vanredni:

a) Seminar (20), test (30), završni ispit (50)

b) Test (30), završni ispit (70)

Napomena: Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Upoznavanje sa sadržajem predmeta te obavezama nastavnika i studenata

Prvi temat: Problem obrazloženja postojanja zla u svijetu – pojmovi i problemi

2. Osnovni problemi u obrazlaganju postojanja zla u svijetu i rano-grčka teologijska promišljanja toga pitanja

3. Seminar

4. Srednjevjekovno teologijsko promišljanje naravi zla i tradicionalni teološki dokazi Božijega jestva

5. Seminar

6. Razumijevanje problema zla u muslimanskoj teologiji i pitanje naravi čovjekovih djela

7. Seminar

8. TEST

Drugi temat: Teologija morala

9. Izvori morala i etika

10. Seminar

11. Teleologija, deontologija i izvori muslimanske teologije morala

12. Seminar

13. Grijeh i vrlina kao teološke kategorije

14. Seminar

15. REKAPITULACIJA

Literatura

1. Adnan Silajdžić, Samir Beglerović, *Akaiidska učenja Abû Hanîfe*,

2. Proklo, *Osnovi teologije*,

3. Plotin, *Eneade*, tom,

4. Stjepan Kušar, *Filozofija o Bogu*,

Predmet: Istraživanja u islamskoj civilizaciji
Godina: V
Semestar: X
Sati: 2+1
ECTS: 5
Status: Izborni predmet iz islamske civilizacije
Nastavnik: doc. dr. Ahmet Alibašić i doc. dr. Asim Zubčević

Sadržaj predmeta: Ovaj predmet sastoji se od tri cjeline. Prva familijarizira studente sa pojavom muslimanske historiografije i njenim razvojem. Posebna pažnja posvećena je tehnikama i analizi primarnih izvora. Druga cjelina uvodi studenta u najčešće korištene metode etnografskih istraživanja islamske kulture, dok ga treća cjelina uvodi u arhivska istraživanja islamske kulture posebno na Balkanu.

Ciljevi predmeta:

1. Upoznati studenta sa razvojem muslimanske historiografije;
2. Razviti kritički odnos prema svim djelima o historiji islamske civilizacije uključujući ona nastala na Zapadu;
3. Osposobiti studenta za etnografska i arhivska istraživanja islamske kulture posebno u balkanskom kontekstu.

Po završetku predmeta student bi trebao biti sposoban da:

- Analizira historijska djela muslimanskih autora;
- Čita i interpretira historijske izvore te verbalno i pisanim putem komunicira njihove glavne ideje;
- Demonstrira svijest o značaju historijskih i posebno arhivskih izvora za dokumentovanje muslimanske historije i civilizacije;
- Samostalno izabere najprikladnije istraživačke metode za svoj magistarski rad.

Oblik nastave: 2 sata predavanja i jedan sat vježbi

Obaveze studenata

Za redovne studente: Priprema i redovno pohađanje nastave (min. 90% prisustva), pravovremena izrada i predaja eseja, izrada testa, čitanje primarne literature (*obavezno*) i sekundarne literature (*optimalno*), te polaganje završnog ispita. Probijanje rokova biće sankcionirano oduzimanjem jednog boda za svaki dan kašnjenja.

Za vanredovne studente: Prisustvo konsultativnoj nastavi (*opciono za 1. i 3. susret*), pravovremena izrada i predaja eseja (*obavezno*, izrada testa, polaganje završnog ispita. Probijanje rokova biće sankcionirano oduzimanjem jednog boda za svaki dan kašnjenja.

Način ocjenjivanja i rezultati

Za redovne studente: učešće u nastavi 10%, esej 30% (na temu odobrenu od nastavnika), test 20%, i završni ispit 40% konačne ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Za vanredovne studente: učešće u konsultativnoj nastavi 10%, esej 30% (na temu odobrenu od nastavnika), test 20%, i završni ispit 40% konačne ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan po sedmicama

1. Šta je historiografija? Karakteristike muslimanske historiografije; Periodizacija
2. Rana historijska djela: *Sijer, Megazi, Futuhat, Ensab*; Razvoj historijskog pisanja; Škole Hidžaza, Jemena, Šama i Iraka; Vrste historijskih djela: *Tabekat*, Svjetska historija; Lokalna historija; Putopisi; Geografski rječnici
3. Istaknuti muslimanski historičari: El-Ja'kubi, Et-Taberi, El-Mes'udi, El-Biruni, Ibn el-Esir i drugi
4. Razvoj historijskog kriticizma: Uloga hadisa
5. Filozofija historije: Es-Sehavi, Ibn Haldun
6. Muslimanska historiografija na drugim jezicima muslimanskih naroda; Lokalne historije; Kritička ocjena muslimanske historiografije i zapadnjačka djela o historiji islama
7. Etnografska istraživanja i terenski rad
8. Promatranje i sudjelujuće promatranje
9. Strukturirani, polustrukturirani i neformalni intervjui
10. Bilježenje i organiziranje podataka; obrada i analiza rezultata
11. Najvažniji arhivi, biblioteke, katalozi i bio-bliografski izvori za izučavanje muslimanske historije u Bosni, na Balkanu, u muslimanskim zemljama i na Zapadu
12. Paleografija i kodikologija muslimanskog svijeta na primjeru rukopisa u bosanskim bibliotekama
13. Defteri, sudski sidžili i vakufname kao historijski izvori
14. *Prezentacija studentskih radova*
15. *Revizija*

Obavezna literatura

Istraživanja u islamskoj civilizaciji: hrestomatija, prir. A. Alibašić i A. Zubčević.

Sekundarna literatura:

- Dunlop, D. (1985). *Arab Civilization to A.D. 1500*. Essex: Longman.
- Duri, Abdul al-Aziz. (1983). *The Rise of historical writing among the Arabs* (Trans. Conrad, L.). Princeton: Princeton University Press.
- Faruqi, Ahmed N. (1979). *Early Muslim Historiography*. Delhi: Idarah-Adabiyat.
- Gibb, H. (2008). *Studies on the Civilization of Islam*. London: Routledge & Kegan Paul Limited.
- Ibn Haldun, *Muqaddima*, Sarajevo, El-Kalem, 2007.
- Ibn Khaldun. (1980). *The Muqaddimah* (Trans. Rosenthal, F.). Princeton: Princeton University Press.
- Karić, Enes, *Ibn Haldun: Uvod u čitanje Al-Muqaddime*, Sarajevo, El-Kalem, 2008.
- Khalidi, Tarif. (1975). *Islamic Historiography*. Albany: State University of New York Press.
- Khalidi, Tarif. (1994). *Arabic Historical Thought in Classical Period*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rasul, Muhammad Gholam. (1976). *The origin and development of Muslim Historiography*. Lahore: Sh. Muhammad Ashraf.
- Robinson, Chase. (2003). *Islamic Historiography*. USA: Cambridge University Press.
- Rosenthal, F. (1968). *A history of Muslim Historiography*. Leiden: E.J. Brill.
- Siddiqi, Abdul Hamid. (1981). *The Islamic Concept of History*. Lahore: Kazi Publication.
- Tahir, Hamid Ahmad. (2004). *Muqaddimat Ibn Khaldun*. Cairo: Dar Al-Fajr Li al-Turath.
- Zaman, Mira Khan. (1990). "The Qur'anic Concept of History." *Hamdard Islamicus*, 13 (2).
- Bernard, H.R. 2001 (2nd edn) *Research methods in anthropology*. Alta Mira: London (4th edn 2006).
- Ellen, R.F. 1984 (ed.) *Ethnographic research: a guide to general conduct*. London: Academic Press.
- Gupta, A. & J. Ferguson (eds.) 1997. *Anthropological locations: boundaries and grounds of a field science*. Berkeley: University of California Press.
- Hammersley, M. & P. Atkinson 1983. *Ethnography: principles in practice*. London: Tavistock.
- Hastrup, K. & P. Elvén 1990. 'Anthropological advocacy: a contradiction in terms?', *Current Anthropology* 13: 301-310.

Koller, Markus i Kemal H. Karpat, *Ottoman Bosnia: a History in Peril*, Madison, University of Wisconsin Press, 2004.

Miović, Vesna, *Dubrovačka Republika u spisima namjesnika Bosanskog ejaleta i Hercegovačkog sandžaka*. Dubrovnik: Državni arhiv u Dubrovniku, Matica Hrvatska – ogranak Dubrovnik; Istorijski arhiv Sarajevo; Kantonalni arhiv Travnik, 2008.

Paić-Vukić, Tatjana, *Svijet Mustafe Muhibbija, sarajevskoga kadije*, Zagreb, Srednja Europa, 2007.

Relja, Renata, „Metodološke posebnosti suvremenog etnografskog istraživanja, *Godišnjak Titius*, god. 4, br. 4 (2011.), 179-193

Toš, Džon, *U traganju za istorijom*, Clio: Beograd, 2008.

Predmet: *Izrada kurikuluma i udžbenika u vjerskoj nastavi*

Godina: V

Semestar: X

Sati: 2+1

ECTS: 5

Status: Izborni predmet iz religijske pedagogije

Nastavnik: doc. dr. Dina Sijamhodžić-Nadarević

Sadržaj predmeta: Predmet je koncipiran na način da studentima pruži osnovna saznanja o teorijsko-metodološkim polazištima u planiranju i izradi kurikuluma i udžbenika vjerske nastave. Analiziraju se savremeni standardi i zahtjevi za izradu udžbenika vjeronauke te pretpostavke kreativne izrade i primjene udžbenika u vjerskoj nastavi.

Ciljevi predmeta:

- Upoznati studente sa najznačajnijim teorijskim polazištima u planiranju i izradi kurikuluma i udžbenika vjerske nastave
- Osposobiti studente za kritičku analizu i ocjenu kurikuluma i udžbenika u vjerskoj nastavi

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: Priprema i redovno pohađanje nastave, pravovremena izrada i predaja portfolija, izrada testa, čitanje primarne literature (*obavezno*) i sekundarne literature (*optimalno*), te polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: portfolij 20%, test 30%, a završni ispit 50% konačne ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Opća teorijsko-metodološka polazišta u planiranju i izradi kurikuluma vjerske nastave
2. pristupi i teorije kurikuluma
3. Eksterni i interni utjecaji u oblikovanju kurikuluma
4. Komparativna analiza kurikuluma vjerske nastave u BiH, Evropi i muslimanskim zemljama (uzorak)
5. Referentni okvir udžbenika
6. Udžbenik vjeronauke i različite koncepcije obrazovanja i nastave

7. Podsticanje razvoja i udžbenik
8. Savremeni standardi i zahtjevi za izradu udžbenika vjeronauke
9. Pedagoški i psihološki zahtjevi za izradu udžbenika vjeronauke
10. Didaktičko-metodički standardi i zahtjevi u oblikovanju strukture udžbenika
11. Jezik udžbenika, likovno-grafička i tehnička oprema udžbenika
12. Zahtjevi u izradi udžbenika vjeronauke za učenike s posebnim potrebama (učenici s teškoćama i nadareni učenici)
13. Komparativna analiza udžbenika vjerske nastave u BiH, Evropi i muslimanskim zemljama (uzorak)
14. Pedagoško-teorijske pretpostavke kreativne izrade i primjene udžbenika u vjerskoj nastavi
15. Komparativno-modelski pristup u primjeni udžbenika

Literatura

1. Aslan, A. (urednik zbornika). *Islamic Textbooks and Curricula in Europe*, Peter Lang - Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main 2011, str. 79-86
2. Bognar, L., Matijević, M. (2002), *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Lisa R. Lattuca and Joan S. Stark (2009). *Shaping the college Curriculum*. John Wiley and Sons, San Francisco.
4. Malić J. (1986). *Koncepcija savremenog udžbenika*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Marsh, J.C. (1994). *Kurikulum: temeljni pojmovi*; Zagreb: Educa.
6. Sijamhodžić-Nadarević, Dina. "The Structure of Islamic Educational Institutions in Bosnia and Herzegovina and Curriculum Development" - Poglavlje u knjizi "Islamic Textbooks and Curricula in Europe", Peter Lang - Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main 2011, str. 79-86.
7. Stevanović, M. (2001). *Udžbenik u kvalitetnoj nastavi*. Tešanj: Centar za obrazovanje i kulturu.
8. Trebješanin B., Lazarević D. (2001). *Savremeni osnovnoškolski udžbenik: teorijsko-metodološke osnove*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

IZBORNI PREDMETI - OPĆI

Predmet:	Šerijat i temeljna ljudska prava
Godina:	V
Semestar:	X
Sati:	1 + 2
ECTS:	5
Status:	Izborni predmet - opći
Nastavnik:	Doc. dr. Nedim Begović

Sadržaj predmeta: Ovaj predmet kritički istražuje različite teorijske perspektive odnosa između šerijatskog prava i ljudskih prava te razmatra prakse nekih većinskih muslimanskih zemalja u ovom pogledu. Istražit će se relevantna teorijska i konceptualna pitanja koja se odnose na prirodu ljudskih prava, njihovih izvora, sadržaja i implementacije, i to u korelaciji sa prirodom, izvorima i metodologijom šerijatskog prava. Potom će se identificirati konvergentna i divergentna područja na polju ljudskih prava između dva sistema. Posebna pažnja bit će posvećena konkretnim pitanjima ljudskih prava kao što su: sloboda vjere ili uvjerenja, sloboda izražavanja, prava manjina, ženska prava i prava djeteta.

Ciljevi predmeta:

- Upoznati studente sa konceptom i izvorima temeljnih ljudskih prava i najvažnijim međunarodnim sistemima za zaštitu ljudskih prava
- Upoznati studente sa klasičnim i savremenim fikhskim diskursom o ljudskim pravima te najvažnijim islamskim deklaracijama o ljudskim pravima
- Analizirati područja slaganja, kao i područja tenzija i konflikata između šerijatskog prava i ljudskih prava uz razmatranje rezervacija većinski muslimanskih zemalja na međunarodne ugovore o ljudskim pravima koje su utemeljene na religijskim argumentima.

Ishodi učenja: Nakon odslušanog i položenog predmeta, studenti bi trebali biti u stanju da:

- identificiraju primjenjive odredbe međunarodnih instrumenta koje su relevante za konkretnu debatu o odnosu Šerijata i ljudskih prava;
- identificirati praznine i nedostatke u postojećim međunarodnim instrumentima i muslimanskim diskursima o ljudskim pravima;
- identificirati moguće načine poboljšanja bilo prava ljudskih prava, bilo muslimanskih diskursa o ljudskim pravima.

Oblik nastave: 1 sat predavanja, 2 sata seminara

Obaveze studenata: Priprema za nastavu redovnim iščitavanjem preporučene literature, aktivnost na predavanjima (učešće u razgovoru, diskusiji, radionicama i sl.), pisanje i odbrana seminarskih radova, polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati:

Redovni studenti

- Seminarski rad – 40 bodova (pisanje i odbrana seminarskog rada je uslov za izlazak na završni ispit)
- Aktivnost – 20 bodova
- Završni ispit – 40 bodova (student mora zaraditi minimalno 20 bodova da bi položio ispit)
- Konačna ocjena formira se sabiranjem rezultata iz svih navedenih oblika provjere znanja.

Vanredni studenti

- Seminarski rad – 50 bodova (pisanje i odbrana seminarskog rada je uslov za izlazak na završni ispit)
- Završni ispit – 50 bodova (student mora zaraditi minimalno 30 bodova da bi položio ispit)
- Konačna ocjena formira se sabiranjem rezultata iz svih navedenih oblika provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Koncept temeljnih ljudskih prava i razvoj međunarodnog prava ljudskih prava
2. Najvažniji međunarodni globalni i regionalni sistemi zaštite ljudskih prava
3. Koncept temeljnih ljudskih prava u šerijatskom pravu. Specifična obilježja tradicije ljudskih prava u islamu.
4. Temeljna ljudska prava i „nužne vrijednosti“ (*darurijjat*) koje šerijatsko pravo štiti
5. Islamske deklaracije o ljudskim pravima
- 6.-8. Pravo na slobodu vjere ili uvjerenja
- 8.-9. Pravo na slobodu izražavanja
11. Prava manjina
- 12.-13. Ženska prava
14. Prava djeteta

15. Rezime

Obavezna literatura:

1. Muddathir 'Abd al-Rahman, *Ljudska prava u islamskoj tradiciji*, prijevod: Elmina Mušinović, El-Kalem i CNS, Sarajevo, 2013.

Dopunska literatura

1. 'Ammāra, Muhammad, *Al-Islām wa huqūq al-insān: Darurāt lā huqūq*, Dār aš-šurūq, Kairo, 1989.

2. Bakšić - Muftić, Jasna, *Sistem ljudskih prava*, Magistrat, Sarajevo, 2002.

3. Beni Sadr, Kur'an i ljudska prava, El-Kalem, Sarajevo, 1990.

4. Braude, Benjamin i Lewis, Bernard, *Kršćani i jevreji u Osmanskoj carevini: funkcioniranje jednog pluralnog društva*, Centar za napredne studije, Sarajevo, 2007.

5. Buergenthal, Thomas, *Međunarodna ljudska prava u sažetom obliku*, preveo: Miomir Matulović, Pravni centar i Magistrat, Sarajevo, 1998.

6. Dža'fari, Mohammad Taki, *Univerzalna ljudska prava: proučavanje i komparacija islamskog i zapadnog pravnog sistema*, Fondacija „Mulla Sadra“ u Bosni i Hercegovini i Džami'atu-l-Mustafa el-'alemijje, Sarajevo, 2014.

7. Gànùšì (al-), Ràšid, *Al-Hurriyyàt al- 'amma fì ad-dawla al-islàmiyya*, Markaz diràsàt al-wahda al-'arabiyya, Bejrut, 1993.

8. Garàyba, Hayyil Muhammad, *Al-Huqūq wa al-hurriyyàt as-siyàsiyya fì aš-šarì'a al-islàmiyya*, Al-Ma'had al-'àlamiyy li al-fikr al-islàmiyy i Dàr al-manàr, Amman, 2000.

9. Hashemi, Kamran, *Religious Legal Traditions, International Human Rights Law and Muslim States*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden – Boston, 2008.

10. 'Ili (al-), 'Abd al-Hàkim Hasan, *Al-Hurriyyàt al- 'amma fì al-fikr wa an-nizàm as-siyàsiyy fì al-islàm: diràsa muqàrana*, Dàr al-fikr al-'arabiyy, bez mjesta izd., 1983.

Krivenko, Ekaterina Yahyaoui, *Women, Islam and International Law*, Martinus Nijhoff, Boston – Leiden, 2009.

11. Kamali, Mohammad Hashim, *The Right to Life, Security, Privacy and Ownership in Islam*, Islamic Texts Society, Cambridge, 2008.

12. Kamali, Mohammad Hashim, *Freedom of Expression in Islam*, Islamic Texts Society, Cambridge, 1997.

13. *Ljudska prava u kontekstu islamsko-zapadne debate*, priredio: Enes Karić, Pravni centar, Fond otvoreno društvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1996.

14. Mahmasàni (al-), Subhì, *Arkàn huqūq al-insàn: bahs muqàrin fì aš-šarì'a al-islàmiyya wa al-qawànìn al-hadìsa*, Dàr al-'ilm li al-malàyìn, Bejrut, 1979.

15. Mayer, Ann Elizabeth, *Islam and Human Rights: Tradition and Politics*, Westview Press, Boulder i San Francisco, Pinter Publishers, London, 1991.
16. Nasr, Seyyed Hossein, „Ljudske odgovornosti i ljudska prava“, preveo: Nevad Kahteran, *Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u BiH*, Sarajevo, 2002, br. 7-8.
17. Qaradawi (al-), Yusuf, *Nemuslimani u islamskom društvu*, preveo: Sulejman Topoljak, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2003.
18. *Sloboda vjere ili uvjerenja: priručnik*, ur. Tore Lindholm (i dr.), prijevod: Nedim Begović i Azra Mulović, CNS, Sarajevo, 2015.

Predmet: *Akademsko pisanje*
Godina: V
Semestar: X
Sati: 2 + 1
ECTS: 5
Status: Izborni predmet - opći
Nastavnik: Prof. dr. Nusret Isanović

Sadržaj predmeta:

Posredstvom sadržaja i metoda predmeta Akademsko pisanje studenti će razviti senzibilitet prema lingvističkoj razini znanstvene epistemologije, prema kojoj govor i pisana riječ uvijek trebaju izricati znanstveno artikuliranu spoznaju ukoliko ne žele ostati retoričkim govorom. Posredujući sadržaji su 'transferzalni razum' (Wolfgang Iser) kao mogućnost uključivanja različitih diskursa u akademski tekst, esej kao najčešće zadavana akademska pisana forma, utemeljenja i referenciranja u akademskom tekstu. Posredujuća metoda jesu studentski uradci kolektirani u mapu predmeta.

Ciljevi predmeta:

- Sticanje temeljnih uvida u zakonomjernosti akademskog pisanja
- Ovladavanje kompetentnošću kreiranja projekta magistarskih teza (aspekt akademske i metodološke forme)

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: Obaveze studenata korespondiraju sa definiranim načinom ocjenjivanja i rezultatima predmeta

Način ocjenjivanja i rezultati: 50% projekat magistarskih teza (pisana forma), 50% interpretacija elemenata projekta proizašlih iz ovih predmeta, te iz metodologije znanstvenih istraživanja. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Lingvistička razina znanstvene epistemologije: preplitanje epistemoloških razina, povijesne, filozofske, empirijske i lingvističke
2. Welschov koncept transferalnog razuma: prilog postmodernom senzibilitetu u stručnom i znanstvenom pisanom tekstu, epistemološki kredibilna mogućnost u

akademsom tekstu prožimanja diskursa

3. Esej kao znanstveno-stručna forma: principi nastajanja eseja: studenti će uočiti važnost pravilnog esejskog konstruiranja shodno činjenici da esej nastoji ubijediti čitaoca u ideju baziranu na argumentima. U tu svrhu, studenti će proći kroz osnovne korake konstruiranja eseja, od faze početka pisanja (definiranja ključnih riječi, definiranja početnih pitanja i analize zadatka, konstrukcije inicijalnog plana eseja) faze istraživanja teme (istraživanje literature, autori koji se bave tom tematikom, bilježenje napomena, uklapanje postojećih istraživanja sa odabranom temom), faze organizacije ideja (plan eseja), faza pisanja eseja (skica, struktura eseja organizovana oko glavnih dijelova: uvoda, glavnog dijela i zaključka), faza referenciranja eseja (navođenje literature) i posljednja faza, redigovanja eseja (konačna evaluacija i pregled eseja). Studenti će se upoznati i sa osobenostima različitih eseja: esej expoze, esej komparacije i kontrasta, esej uzroka i posljedice, persuazivni esej, neformalni esej, esej kritičnog osvrta, istraživački (analitički) esej, literarni esej.
4. Projekat magistarskih teza (elementi i principi izrade): studenti će se voditi po specifičnim fazama konstrukcije magistarskih teza unutar kvantitativne, kvalitativne metodologije, kao i mix metodološkog dizajna prepoznatog u okviru različitih trinagulacijskih dizajna. Od faze izbora i definiranja istraživačkih problema, značaja istraživanja, upućivanja na dosadašnja istraživanja, metodološkog kostura uokvirenog kroz ciljeve, zadatke, hipoteze, metode, tehnike i instrumente istraživanja, preko obrade i interpretacije podataka, do zaključka, literature, priloga. U okviru kvalitativnog istraživačkog dizajna studenti će se voditi kroz sljedeće faze: faza refleksije (identificiranje teme ili predmeta istraživanja, identificiranje paradigmatske perspektive), faza planiranja (odabir mjesta ili polja istraživanja, odabir istraživačke strategije, priprema istraživača, kreiranje i rafiniranje istraživačkih pitanja, pisanje prijedloga istraživanja) faza "ulaska" (izbor uzorka), faza prikupljanja produktivnih podataka, faza "povlačenja", faza pisanja istraživačkog izvještaja.
5. Projekat magistarskih teza (elementi i principi izrade): studenti će se voditi po specifičnim fazama konstrukcije magistarskih teza unutar kvantitativne, kvalitativne metodologije, kao i mix metodološkog dizajna prepoznatog u okviru različitih trinagulacijskih dizajna. Od faze izbora i definiranja istraživačkih problema, značaja istraživanja, upućivanja na dosadašnja istraživanja, metodološkog kostura uokvirenog kroz ciljeve, zadatke, hipoteze, metode, tehnike i instrumente istraživanja, preko obrade i interpretacije podataka, do zaključka, literature, priloga. U okviru kvalitativnog istraživačkog dizajna studenti će se voditi kroz sljedeće faze: faza refleksije (identificiranje teme ili predmeta istraživanja, identificiranje paradigmatske perspektive), faza planiranja (odabir mjesta ili polja istraživanja, odabir istraživačke strategije, priprema istraživača, kreiranje i rafiniranje istraživačkih pitanja, pisanje prijedloga istraživanja) faza "ulaska" (izbor uzorka), faza prikupljanja produktivnih podataka, faza "povlačenja", faza pisanja istraživačkog izvještaja.
6. Teorijsko utemeljenje magistarskih teza: prikupljanje i obrada građe i literature koja podupire odabrani istraživački problem, različiti izvori: tiskane publikacije (knjige, stručni časopisi, priručnici, udžbenici, enciklopedije, leksikoni, rječnici); multimedijski

izvori informacija i znanja (dnevna štampa, periodične publikacije, internet); tehnička i druga dokumentacija (izvještaji, analize, projekti, elaborati)

7. Istraživačko utemeljenje magistarskih teza: uvid u meta-istraživanje, istraživanje o istraživanju, pregled literature, istraživanja i pokušaj unošenja sklada u rezultate različitih istraživanja na istu tematiku, uklapanje istraživanja u vlastiti istraživački rad, pretraživanje izvornih znanstvenih radova (metodologija meta-istraživanja)

8. Sistemi referenciranja teksta: u svrhu osiguranja kredibilnosti radova, studenti će se upoznati sa plagijarizmom (indirektno i direktno plagiranje) kao oblikom narušavanja autorskih prava. Postoji više sistema citiranja: numerički, abecedni, abecedno-numerički, Vancouverski. Studenti će se upoznati sa najčešćim stilovima citiranja: Vankuverski stil, Harwardski stil citiranja, MLA style, Chicago style, APA style.

9. Sistemi referenciranja teksta: u svrhu osiguranja kredibilnosti radova, studenti će se upoznati sa plagijarizmom (indirektno i direktno plagiranje) kao oblikom narušavanja autorskih prava. Postoji više sistema citiranja: numerički, abecedni, abecedno-numerički, Vancouverski. Studenti će se upoznati sa najčešćim stilovima citiranja: Vankuverski stil, Harwardski stil citiranja, MLA style, Chicago style, APA style.

10. Bibliografske i eksplikativne fusnote: fusnote kao objašnjavajući elementi 'unutrašnjeg teksta', literatura i navođenje literature, navođenje bibliografije, odnos bibliografije i literature, kazalo pojmova, kazalo imena, dodaci, prilozi

11. Načini prikazivanja istraživačkih rezultata magistarskih teza: kvantitativni i kvalitativno generirani podaci: prijenos i uređivanje rezultata iz SPSS-a u Word dokument, tabelarni prikazi (pravila izgleda), pojašnjavanje rezultata i upućivanje na tabele, dijagrami, slike i sheme, sociogrami; izvodi iz transkribiranih intervjua.

12. Načini prikazivanja istraživačkih rezultata magistarskih teza: kvantitativni i kvalitativno generirani podaci: prijenos i uređivanje rezultata iz SPSS-a u Word dokument, tabelarni prikazi (pravila izgleda), pojašnjavanje rezultata i upućivanje na tabele, dijagrami, slike i sheme, sociogrami; izvodi iz transkribiranih intervjua.

13. Grafički načini prikazivanja istraživačkih rezultata magistarskih teza: histogrami i grafikoni: prijenos i uređivanje grafičkih prikaza iz SPSS-a u Word dokument, pravila upućivanja i tumačenja grafikona i histograma

14. Transkripti u prilogu magistarskih teza (pravila transkribiranja), detaljni transkripti sa emocionalnim naznakama, uzrečicama „aa“ „mmm“, „uh“ i sl., header intervjua, postskript

15. Istraživačka osjetljivost prema tzv. metodološkom skoku

Literatura

- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*, Jastrebarsko: Naklada Slap
- Gačić, M. (2001). *Pisanje i objavljivanje znanstvenih i stručnih radova*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija

Dopunska literatura:

- APA Citation Style: Dostupno na: <http://www.apa.org/>. [05.06.2013]
- The learning Centre, Essay Writing: The basic, Dostupno na: <http://www.lc.unsw.edu.au>. [01.06.2013]

Predmet: Metodologija empirijskih istraživanja

Godina: V

Semestar: X

Sati: 2 + 1

ECTS: 5

Status: Izborni predmet - opći

Nastavnik: Doc. dr. Aid Smajić

Sadržaj predmeta:

Posredstvom planiranih sadržaja predmeta Metodologija empirijskih istraživanja studenti će steći znanja o istraživačkom projektovanju, znanja o postojanju matrice zakonomjernosti između prirode istraživačkih problema i upotrebe adekvatnih istraživačkih postupaka. Pitanja reprezentativnosti uzorka kvantitativne metodologije je jedno od ključnih odakle proizilazi važnost studentkog spoznavanja zakonitosti konstrukcije uzorka. Hipoteze kao orijentiri pri istraživanju važan su dio ovog predmeta.

Ciljevi predmeta:

- Razumjeti relevantna konceptualna saznanja o prirodi i mogućnosti kvantitativnih istraživanja
- Usvojiti praktična znanja realizacije kvantitativnih istraživanja
- Razvijanje senzibiliteta o važnosti i učinkovitosti kreativnog konvergiranja kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih pristupa u rješavanju istraživačkih pitanja

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: Obaveze studenata korespondiraju sa definiranim načinom ocjenjivanja i rezultatima predmeta

Način ocjenjivanja i rezultati: 50 % studentski istraživački projekat (pisana forma); 50 % prezentiranje projekta i sintetička reprodukcija usvojenih sadržaja u okviru metodologije empirijskih istraživanja. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Deskripcija paradigme empirijske metodologije: empirizam/pozitivizam u znanosti, Weberov imperativ o vrijednosno neutralnoj poziciji u istraživanju. Posmatranje

pardigme kroz ontološke, epistemološke i metodološke okvire empirizma/pozitivizma gdje stvarnost postoji i može se objasniti prirodnim zakonima (ontologija); istraživač i istraživani su nezavisni objekti (epistemologija); dok je metodologija eksperimentalna i manipulativna.

2. Biheviorizam u društvenim i humanističkim znanostima. Studenti će se upoznati sa biheviorizmom kao strategijom u okviru koje se kombiniraju materijalističke i nominalističke solucije. U ovoj se strategiji do spoznaje dolazi samo kroz sistematsko opažanje čulnog svijeta, preko čulnog i osjetilnog iskustva, odnosno eksperimentalnim i komparativnim analizama. Za razvoj biheviorizma u društvenim znanostima najzaslužniji je pokušaj transfera prirodnoznanstvenih načela u proučavanje društvene stvarnosti.
3. Etički kodeksi istraživanja: integritet sudionika: Studenti će se upoznati sa nekim od osnovnih moralnih odgovornosti koje istraživač mora imati: tragati za znanjem, sprovesti istraživanje na kompetentan način, izvještavati o rezultatima tačno, upravljati raspoloživim resursima pošteno, pravično priznavati, u naučnim saopćenjima, doprinos koji su učesnici učinili svojim idejama, vremenom i trudom, razmotriti društvene posljedice svakog istraživačkog poduhvata i javno govoriti o društvenim aspektima naučnog znanja i stručnosti. Posebno važan aspekt jeste moralan odnos prema ispitanicima, jer ispitanici mogu dospjeti u dvije osnovne vrste nevolja: mentalni ili emocionalni stres i obmanjivanje.
4. Nacrt istraživanja: idejni i izvedbeni projekat istraživanja: Studenti će se upoznati sa razlikama idejnog i izvedbenog istraživačkog nacrta kroz uvide u svrhu pisanja istih, te strukturi pisanja nacrta.
5. Deskriptivni, korelacijski i eksperimentalni tip istraživanja: Studenti će se upoznati sa osnovnim karakteristikama deskriptivnog istraživanja, načinom kreiranja cilejva i zadataka u sklopu istog; zatim sa postulatima korelativnog istraživanja sa naglaskom da isto implicira samo vezu među varijablama ali ne i uzročno-posljedičnu vezu kakvu je moguće ustanoviti putem eksperimentalnog istraživanja.
6. Zavisne i nezavisne varijable: operacionalizacija varijabli na razini indikatora: Studenti će se osposobiti za prepoznavanje odnosa zavisne i nezavisne varijable, kao i tzv. medijatorskih varijabli. Za valjano definiranje zadataka istraživanja izvedenih iz cilja istraživanja, studenti će se osposobiti za proces prevođenja varijabli u indikatore (operacionalizacija).
7. Nacrti eksperimentalnih istraživanja: Studenti će se upoznati sa eksperimentalnim istraživanjem koje omogućava uvid u uzročno-posljedične veze varijabli, sa osnovnim eksperimentalnim nacrtom: eksperimentalna i kontrolna grupa, smisao kontrolne grupe i pretesta, kontrola varijanse kao opći istraživački zadatak, kontrola neželjene sistematske varijanse. Studenti će se također upoznati i sa osnovnim eksperimentalni nacrtima: nacrt bez pretesta, hibridni nacrti, nacrt sa randomiziranim blokovima, nacrt analize kovarijanse, složeni eksperimentalni nacrti, nacrti sa ponovljenim mjerenjima te sa osnovnim postavkama kvazi-eksperimentalnog istraživanja.
8. Artikulacija istraživačkih problema kroz pitanja: Studenti će se upoznati sa glavnim metodološkim kretanjima postavljenim u okviru istraživačkih pitanja koji će voditi

studiju, te sa glavnim izazovima pri izboru i definiranju problema istraživanja kao što je tzv. 'sljepilo za probleme' koje je karakteristično za mlade istraživače

9. Cilj i zadaci istraživanja kroz istraživačke hipoteze: Studenti će se osposobiti za izvođenje cilja istraživanja iz definiranog problema istraživanja, te operacionalizacije cilja na zadatke. Zatim će se osposobiti za hipotetiziranje postavljenih ciljeva/zadataka kroz nulte i alternativne (usmjerene i neusmjerene) hipoteze. Uvid u osnovne statističke postupke korištene za odbacivanje/potvrđivanje nulte i alternativne hipoteze.
10. Uzorak u kvantitativnom istraživanju (reprezentativnost): Studenti će se upoznati sa osnovnim osigurateljem objektivnosti kvantitativnog istraživanja koji se sastoji u reprezentativnosti biranja uzorka istraživanja iz definirane populacije (tzv. istraživanja na konačnoj i beskonačnoj populaciji). Osnovni kriteriji reprezentativnosti uzorka: princip slučajnog izbora (prosto slučajno biranje, stratificirani slučajni uzorak, sistemski slučajni uzorak, klaster uzorak) i veličina uzorka (sa povećanjem uzorka povećanje reprezentativnosti)
11. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja: Studenti će se upoznati sa razlikama između metoda, kao načina na koji se 'prilazi' skupljenim podacima, odnosno načina mišljenja o problemu istraživanja, način sistematskog postupanja u rješavanju problema (deskriptivna metoda, korelativna metoda, povijesna metoda, uzročno-komparativna i eksperimentalna metoda), tehnikama kaočinjenicama putem kojih istraživač osigurava pretpostavke da primjenom metoda znanstvenog istraživanja može problem uspješno riješiti (anketiranje, skaliranje, testiranje, procjenjivanje/prosuđivanje) i instrumentima kao alatom za prikupljanje podataka (anketni upitnici, skale stavova, check-liste, testovi, skale procjene/rangova). Poseban osvrt će se posvetiti važnosti korištenja standardiziranih i valjanih instrumenata sa dokazanom validnosti u prethodnim istraživanjima. Studenti će se upoznati i sa pravilima i načinima konstrukcije upitnika, fazama izrade, kao i provjeri faktorskom analizom postavljenih itema.
12. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja Studenti će se upoznati sa razlikama između metoda, kao načina na koji se 'prilazi' skupljenim podacima, odnosno načina mišljenja o problemu istraživanja, način sistematskog postupanja u rješavanju problema (deskriptivna metoda, korelativna metoda, povijesna metoda, uzročno-komparativna i eksperimentalna metoda), tehnikama kaočinjenicama putem kojih istraživač osigurava pretpostavke da primjenom metoda znanstvenog istraživanja može problem uspješno riješiti (anketiranje, skaliranje, testiranje, procjenjivanje/prosuđivanje) i instrumentima kao alatom za prikupljanje podataka (anketni upitnici, skale stavova, check-liste, testovi, skale procjene/rangova). Poseban osvrt će se posvetiti važnosti korištenja standardiziranih i valjanih instrumenata sa dokazanom validnosti u prethodnim istraživanjima. Studenti će se upoznati i sa pravilima i načinima konstrukcije upitnika, fazama izrade, kao i provjeri faktorskom analizom postavljenih itema.
13. Sarvey metod: Studenti će se upoznati sa osnovnim postavkama neeksperimentalnog istraživanja, vrstama sarvey metoda i mogućnostima računarski podržanog anketiranja.
14. Psihometrijske karakteristike instrumenata: Studenti će se upoznati sa tri glavna tipa valjanosti mjerenja: sadržinska valjanost (pojavna i prividna valjanost), kriterijumska valjanost (svojstvo mjernog instrumenta da zamijeni neku drugu aktivnost, ponašanje ili proceduru) i konstruktivna valjanost (šta mjeri mjerni instrument).

15. Obrada i interpretacija istraživačkih rezultata: Uvidi u osnovne statističke metode obrade podataka: deskriptivna statistika (mjere centralne tendencije, mjere raspršenja oko centralne tendencije, koeficijenti korelacije, određivanje postotaka i relativnih brojeva) i inferencijalne statistike (testiranje hipoteza pomoću analize varijance, t-testa i faktorske analize) i to sve putem mogućnosti za primjenu istih u okviru SPSS programa. Studenti će se također upoznati sa nekim od najčešćih grešaka pri interpretaciji rezultata: subjektivnost, prebrzo uopćavanje, zaključivanje u krugu, skok u zaključivanju, zaobilaženje prijeporne tačke i sl.

Obavezna literatura:

- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*, Jastrebarsko: Naklada Slap
- Halmi, A. (2001), *Metodologija istraživanja u socijalnom radu: kvalitativni i kvantitativni pristup*, Zagreb: Alinea.
- Mužić, V. (1999): *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
- Vujević, M. (2002). *Uvođenje u znanstveni rad – u području društvenih znanosti*. Zagreb: Školska knjiga

Dopunska literatura:

- Fajgelj, S. (2004), *Metode istraživanja ponašanja*, Beograd: Centar za primenjenu psihologiju
- Turjačanin, V. i Čekrlja, Đ. (2006), *Osnovne statističke metode i tehnike u SPSS-u: primjena SPSS-a u društvenim znanostima*, Banja Luka: Centar za kulturni i socijalni pravak.

Predmet:	Akcijsko istraživanje
Godina:	V
Semestar:	X
Sati:	2 + 1
ECTS:	5
Status:	Izborni predmet - opći
Nastavnik:	prof. dr. Edina Vejo

Sadržaj predmeta:

Krećući se kroz sadržaj predmeta Akcijsko istraživanje studenti će steći stručno-istraživačku kompetenciju razvijanja, vrlo utemeljenog, osobnog pokušaja razumijevanja, poboljšanja i reformiranja nastavne prakse. Uvidi u predmet slijede izvjesnu teorijsko-praktičnu vertikalnu od pojmovnog i konceptualnog definiranja akcijskog istraživanja do realizacije projekta akcijskog istraživanja, a posredstvom usvajanja znanja o akcijskom istraživačkom nacrtu ili tzv. Levinovoj 'spiralici ciklusa', znanja o metodama akcijskog istraživanja, sa naglaskom na analizi sadržaja i studiji slučaja, znanja o evaluacijskim tehnikama.

Ciljevi predmeta:

- Sticanje znanja iz područja teorije i prakse akcijskog istraživanja
- Opskrbljivanje studenata stručno-istraživačkim prilogom profesionalnom razvoju

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: Obaveze studenata korespondiraju sa definiranim načinom ocjenjivanja i rezultatima predmeta

Način ocjenjivanja i rezultati: 50 % izrada projekta, realizacija i evaluacija akcijskog istraživanja (pisana forma); 50 % prezentiranje projekta i prakse konkretnog akcijskog istraživanja i sintetička reprodukcija sadržaja u okviru predmeta. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Filozofska pozadina akcijskih istraživanja: Frankfurtska filozofska škola, ideja emancipacije, Horkheimerov metod 'objektivnog razumijevanja smisla.'
2. Lepeza naziva i značenja akcijskog istraživanja: Studenti će se upoznati sa osnovnim terminima u okviru akcijskog istraživanja gdje će se posebno naglasiti veliki djelokrug

primjene akcijskog istraživanja, načela i obilježja akcijskog istraživanja, akcijskim istraživanjima kao kritičkoj praksi.

3. Nacrt akcijskog istraživanja: logička i praktična osnova 'spirale ciklusa': Studenti će se upoznati sa Lewinovim cikličkim modelom identifikacije i definicije problema, terapijske akcije i evaluacije kroz sedam osnovnih faza: prva faza se odnosi na identifikaciju, formulaciju i evaluaciju problema, zatim se u drugoj fazi prikupljaju podaci i činjenice da bi se dobio potpuni opis situacije/događaja, treća faza se karakteriše pregledom literature zbog spoznaje o postojanju sličnih problema u komparativnim studijama, četvrta faza kroz 'brainstorming' vodi ka konstruiranju nekih od hipoteza, u petoj se donose odluke o istraživačkim postupcima i metodama koje će se koristiti, šesta predstavlja implementaciju akcijskog plana dok sedma faza uključuje interpretaciju i sumativnu evaluaciju cjelokupnog akcijskog projekta.
4. Posmatranje unutar akcijskog istraživanja
5. Refleksija unutar akcijskog istraživanja: Studenti će steći uvid u važnost refleksivnosti u akcijskim istraživanjima u okviru kojih su istraživači i sudionici i praktičari, oni su dio društvenog svijeta koji proučavaju. Kakve učinke sudionici-praktičari imaju na proces istraživanja, kako se njihove vrijednosti, stavovi, osjećanja percepcije, mišljenje odražavaju u istraživačkoj praksi (potreba kritičke strogosti).
6. Planiranje unutar akcijskog istraživanja: spoznaja da akcijsko istraživanje započinje općenitom idejom, a podaci se prikupljaju u sadašnjoj situaciji, te uspješan rezultat ove faze je izrada plana djelovanja.
7. Akcija/djelovanje unutar akcijskog istraživanja uz konstantno praćenje i evaluiranje učinaka djelovanja
8. Evaluacija unutar akcijskog istraživanja: početak nove 'spirale ciklusa': tumačenje podataka, donošenje zaključaka i opća evaluacija postupaka.
9. Vrste projekata akcijskog istraživanja: deskriptivni, kvazieksperimentalni projekt, studija slučaja
10. Posmatranje u akcijskim istraživanjima (američka istraživačka praksa): Studenti će se osposobiti za kreiranje protokola posmatranja u ovisnosti od posmatračeve pozicije u istraživanju: 'potpuni sudionik', 'sudionik-promatrač', 'promatrač-sudionik' i 'čisti promatrač'.
11. Intervju u akcijskim istraživanjima (njemačka istraživačka praksa): Studenti će se osposobiti za vođenje intervjua, snimanje intervjua i prijepis (pravila transkripcije); problemski (dubinski) intervju, narativni intervju, grupni intervju (multivju/fokus grupe).
12. Analiza sadržaja: Studenti će se upoznati sa razvojem analize sadržaja, glavnim ciljevima i namjeni analize sadržaja te načinu konstrukcije nacrtu analize sadržaja.
13. Studija slučaja: Studenti će se upoznati sa osnovnim ciljevima studije slučaja, tipovima studije slučaja (povijesne studije slučaja, opservacijske studije slučaja, narativne studije slučaja, situaciona analiza, kliničke studije slučaja, višestruke studije slučaja). Također, studenti će se voditi kroz planiranje za izradu nacrtu studije slučaja.
14. Pisanje izvještaja akcijskih istraživanja

15. Publiciranje/animiranje na temelju rezultata

Obaveznaliteratura:

- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*, Jastrebarsko: Naklada Slap
- Flick, U. (2009): *Qualitative Sozialforschung* 2nd ed., Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag.
- Halmi, A (2005), *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Mayring, P. (2000): *Qualitative Inhaltsanalyse*. Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research [On-line Journal], 1(2)

Dopunskaliteratura:

- Agencija za odgoj i obrazovanje (2011). *Akcijsko istraživanje i profesionalni razvoj učitelja i nastavnika*. Zagreb, Teovizija d.o.o. Dostupno na: www.coe.int/t/dg4/.../CoE%202010%200517-0520%20Croatia.pdf [stanje: 10.02.2013].
- Bognar, Branko (2009). *Ucitelji i ucenici- akcijski istrazivaci*. U: *Skola danas za buducnost*. Poruke XV. križevačkihpedagoškihdana. (str. 195-204).

Predmet: Kvalitativna metodologija

Godina: V

Semestar: X

Sati: 2 + 1

ECTS: 5

Status: Izborni predmet - opći

Nastavnik: prof. Dr. Edina Vejo

Sadržaj predmeta:

Posredstvom planiranih sadržaja predmeta Kvalitativna metodologija studenti će se upoznati sa paradigmatško-logičkim ishodištima kvalitativne istraživačke metodologije te razviti kompetenciju kreiranja istraživanja u njenom duhu: posredstvom Grounded theory, analize sadržaja, koristeći posmatranje i intervju. Također, usvojit će spoznaju o konvergentnom odnosu između kvalitativnih i empirijskih znanstvenih metodologija kroz mix metodu, a nikako u odnosu međusobnog suprostavljanja i međusobnog isključivanja.

Ciljevi predmeta:

- Razumjeti relevantna konceptualna saznanja o prirodi i mogućnosti kvalitativnih istraživanja
- Usvojiti praktična znanja realizacije kvalitativnih istraživanja
- Razvijanje senzibiliteta o važnosti i učinkovitosti kreativnog konvergiranja kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih pristupa u rješavanju istraživačkih pitanja

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat vježbi

Obaveze studenata: Obaveze studenata korespondiraju sa definiranim načinom ocjenjivanja i rezultatima predmeta

Način ocjenjivanja i rezultati: 50% vođenje mape predmeta sa sljedećim obaveznim elementima: odabrana cjelina iz uvoda u metodologiju kvalitativnih istraživanja, izrada nacrtu konkretnog istraživanja sa pojašnjenjem samplinga, transkribiranje i kodiranje jednog intervjua, opis upotrebe jedne od istraživačkih metoda kvalitativne metodologije, prijedlog istraživanja primjerenog za korištenje mix metode (pisana forma); 50 % usmena interpretacija mape predmeta. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan predmeta po sedmicama:

1. Deskripcija paradigme u kvalitativnoj metodologiji: Studenti će dobiti uvid u Thomas Kuhново razumijevanje paradigme odnosno razvoj znanosti kroz revoluciju paradigme/pristupa suprotno dotadašnjem razmišljanju kroz tzv.kumulaciju znanja. Nacrt svakog istraživačkog problema započinje odabirom problema istraživanja i odabirom paradigme, pa s tim u vezi studenti će dobiti uvid u kvalitativnu paradigmu razumijevanu kao konstruktivistički, interpretativni i naturalistički pristup kroz pojašnjavanja filozofije postmoderne, simboličkog interakcionizma, socijalnog konstruktivizma, kritičku teoriju.
2. Bohrov princip komplementarnosti: refleksija u istraživačkoj metodologiji: Studenti će se upoznati sa Bohrovim tumačenjem znanja kao nekoherentnog „nesjedinjivog“, pri čemu međusobno nekoherentne teorije u nekom području mogu opstajati jedne pored druge. Bohrov princip komplementarnosti reflektira se i u području znanstvene preokupiranosti društvenih znanosti. Konvergiraju znanstveni i emocionalno-religiozni princip. Isključivost, suprostavljenost, nepriznavanje, postaju privilegirani pristupi suvremene znanosti.
3. Princip kulturalnog suglasja
4. 'Paradigmatska debata': komparacijsko posmatranje empirijske i kvalitativne istraživačke paradigme: Studenti će se upoznati sa osnovnim razlikovnim elementima kvantitativne i kvalitativne paradigme i to kroz temeljne pretpostavke: ontološke (*Šta je starnost*); epistemološke (*Kakav je odnos istraživač-istraživani*); aksiološke (*Kakva je uloga vrednota*); retoričke (*Kakav je jezik istraživanja*); metodološke (*Kakav je proces istraživanja*)
5. Nacrt istraživanja u kvalitativnoj metodologiji : Studenti će se upoznati sa osnovnim karakteristikama kvalitativnog istraživačkog nacrtu koje imaju heurističku vrijednost; V. Janesickovim razumijevanjem kvalitativnog istraživačkog nacrtu kroz tri faze: faza zagrijavanja, odnosno donošenje odluke o početku studije, faza potpune vježbe ili implementacije odluke i treća faza smirivanja, pri kojoj se odluke privode kraju/realiziraju. Osnovna struktura nacrtu kvalitativnog istraživanja: faza refleksije; faza planiranja; faza 'ulaska', faza prikupljanja produktivnih podataka, faza 'povlačenja'.
6. Sampling u kvalitativnoj metodologiji (ilustrativnost): Studenti će se upoznati sa osnovnim principima prigodnog i namjernog biranja uzorka i vrstama uzorka: biranje modalnih članova; biranje eksperata; heterogeno biranje, biranje lancem preporuka (snowball sampling). Značajnost principa 'dati varijabilnosti šansu'.
7. Osnove Grounded theory: Studenti će se upoznati sa ranim povijesnim razvojem metode utemeljene teorije, recentnim trendovima i nacrtom metodologije utemeljene teorije.
8. Otvoreno i aksijalno kodiranje, naznake selektivnog kodiranja: Studenti će se upoznati sa generalnom strategijom kvalitativne analize kroz analizu tri glavna kodna postupka: otvoreno ili inicijalno kodiranje (proces segmentiranja istraživanja, konceptualizacije i kategorizacije podataka); aksijalno kodiranje (agregiranje podataka u svrhu međusobnog povezivanja u kategorije i subkategorije pomoću kodne paradigme koja uključuje kauzalne uvjete, fenomen, kontekst, intervencijske uvjete, akcijsko-interakcijske strategije i konzekvencije); selektivno kodiranje (proces odabira središnje kategorije, sustavnog otiranja supstativnih relacija između ostalih kategorija)
9. Unutrašnja i vanjska valjanost: Studenti će se upoznati sa kriterijima za procjenu interpretativne valjanosti: dokumentiranost postupaka, argumentiranost interpretacije, sistematičnost postupaka, blizina predmeta istraživanja, komunikativna valjanost, triangulacija.
10. Triangulacija: Studenti će se upoznati sa osnovnim postavkama triangulacije, potrebama/svrhama iz kojih se razvila te sa četiri oblika triangulacije prema Denzin

- (triangulacija podataka, triangulacija istraživača, triangulacija teorije, triangulacija metoda).
11. Analiza sadržaja: Studenti će se upoznati sa razvojem analize sadržaja, glavnim ciljevima i namjeni analize sadržaja te načinu konstrukcije nacrtu analize sadržaja.
 12. Posmatranje u kvalitativnoj metodologiji (američki istraživački tok): Studenti će se osposobiti za kreiranje protokola posmatranja u ovisnosti od posmatračeve pozicije u istraživanju: 'potpuni sudionik', 'sudionik-promatrač', 'promatrač-sudionik' i 'čisti promatrač'
 13. Intervju u kvalitativnoj metodologiji (njemački istraživački tok): Studenti će se osposobiti za vođenje intervju, snimanje intervju i prijepis (pravila transkripcije); problemski (dubinski) intervju, narativni intervju, grupni intervju (multivju/fokus grupe).
 14. Analiza diskursa: Studenti će se upoznati sa osnovnim metodološkim tematiziranjem analize diskursa, različitim varijantama i temama u sklopu analize diskursa, kao i samoj praksi analize diskursa kroz postavljanje istraživačkih pitanja, prijepis ili transkripciju, kodiranje, analiziranje rasprave, procjenu analize rasprave i faze analize rasprave
 15. Mix metoda: ishodišta, nacrti, upute za donošenje metodoloških odluka: Studenti će se upoznati sa triangulacijskim dizajnom, kao jednim od najčešće korištenih pristupa u mix metodološkom dizajnu, te sa četiri oblikatriangulacijskog dizajna: model konvergencije, model transformacije podataka, model validacije kvantitativnih podataka i multilevel model.

Literatura

- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*, Jastrebarsko: Naklada Slap
- Creswell, J. W. (2006). Understanding mixed methods research. In Creswell, J.W. & Plano-Clark, V. (Eds.), *Designing and Conducting Mixed Methods Research, Choosing the mix method design* (pp 1-89). Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
- Fajgelj, S. (2004), *Metode istraživanja ponašanja*, Beograd: Centar za primenjenu psihologiju
- Flick, U. (2009): *Qualitative Sozialforschung* 2nd ed., Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag.
- Halmi, A (2005), *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Halmi, A. (2001), *Metodologija istraživanja u socijalnom radu: kvalitativni i kvantitativni pristup*, Zagreb: Alinea.
- Jeđud, I. (2007), Alisa u zemlji čuda-kvalitativna metodologija i metoda utemeljene teorije, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, (43) 2, str.83-101. Na sajtu: <http://hrcak.srce.hr/26371>. Dostupno: 26.11.2011.
- Mayring, P. (2000): *Qualitative Inhaltsanalyse*. Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research [On-line Journal], 1(2)
- Smit, D. K. (2005). Hermeneutika i kvalitativno istraživanje. *Pedagogija*, 60(3), 315-330. Na sajtu: <http://scindeks.nb.rs/article.aspx?artid=0031-38070503315S&redirect=ft>. Dostupno: 24.11.2011.

Dopunska literatura:

- Gojkov, G. (2007). Konstruktivizam kao predznak metodoloških koncepata koji ulaze u savremenu pedagošku metodologiju - drugi deo. *Pedagogija*, 62(4), 582-596. Na sajtu: <http://scindeks.nb.rs/article.aspx?artid=0031-38070704582G&redirect=ft>. Dostupno: 24.11.2011.
- Gojkov, G. (2007). Konstruktivizam kao predznak metodoloških koncepata koji ulaze u savremenu pedagošku metodologiju - prvi deo. *Pedagogija*, 62(3), 385-398. Na sajtu: <http://scindeks.nb.rs/article.aspx?artid=0031-38070703385G&redirect=ft>. Dostupno: 24.11.2011.
- Halmi, A. i Crnoja, J. (2003), Kvalitativna istraživanja u društvenim znanostima i humanoj ekologiji, *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*. Vo.12 (3-4). Str.195-210

Predmet: Religija i pojedinac u vremenu postmoderne

Godina: V

Semestar: IX

Sati: 2 + 1

ECTS: 5

Status: Izborni predmet - opći

Nastavnik: doc. dr. Aid Smajić

Sadržaj modula: Ovaj predmet tematizira duhovno-psihološka i društvena značenja i potencijale religioznosti u vremenu postmoderne svjetovnosti i individualizma, ali i izazove s kojima se religiozni pojedinac suočava u svjetovnom okruženju i različitim društvenim kontekstima.

Ciljevi modula: Upoznati studente sa socijalno-psihološkim značenjima individualne religije i duhovnosti u specifičnim uvjetima postmodernog okruženja.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat vježbi

Obaveze studenta: Priprema i redovno pohađanje nastave, pravovremena izrada eseja, čitanje primarne literature (*obavezno*) i sekundarne literature (*optimalno*), te polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Esej 20%, test 30% i završni ispit 50%.

Plan modula po sedmicama:

1. Osnovne značajke postmodernog ambijenta individualne religioznosti

S postmodernizmom kulturno-idejni ambijent religioznog pojedinca se značajno izmijenio. Globalna ekonomija i savremeni politički sistemi, kao i moderna nauka iznevjerili su očekivanja čovjeka u momentu gotovo trijumfalne pobjede lične percepcije i subjektivnog doživljaja individualizma nad objektivnim standardima u deindividualizirajućem ozračju sve urbanijeg okruženja. Cilj ovog temata je predstaviti postmoderni kulturno-povijesni background u svjetlu kojeg dolazi do (re)aktiviranja i realizacije duhovnosti religioznog pojedinca, njenih različitih formi i psihološko-društvenih potencijala.

2. Psihološka potka postmoderne religioznosti

Paralelno s povijesno-kulturnom, svaki fenomen ima svoju i subjektivno-psihološku potku koja je sadržana u potrebama i motivima odnosno subjektivnom doživljaju svakog, pa i religioznog,

pojedince uključujući osjećaj deindividualizacije, intrapsihičke i društvene otuđenosti, egzistencijalne anksioznosti, depresivnosti, kognitivnog relativizma i beznađa. Shodno tome, ovim se tematom želi sagledati psihološka potka postmoderne religioznosti u skladu s kojom pojedinac prilazi religiji i duhovnom iz nje crpi te u konačnici religiozno iskustvo pretače u jedan specifičan obrazac.

3. Savremeni čovjek između “vjerovanja bez pripadanja” i “pripadanja bez vjerovanja”

U skladu s kulturno-povijesnom ali i subjektivnom potkom religioznog osvjedočenja u vremenu naglašene svjetovnosti i individualizma, implicitna religioznost unutar ove specifične kulturno-psihološke dijalektike poprima različite forme (npr. vjerovanje bez pripadanja, pripadanje bez vjerovanja, difuzna religioznost, religijska indiferentnost i sl.) koje kao takva predstavljaju osnovu i polazište religioznog pojedinca za njegov iskorak u, uslovno kazano, druge sfere društvenog života ali i duhovno-psihološki “softver” uz čiju pomoć crpi iz duhovnog u momentima svoje psihološke potrebitosti. Cilj ovog temata je sagledati forme postmoderne religioznosti u smislu njene centralnosti u identitetu i ličnosti pojedinca te (ne)prisustva solidnog psihološko-društvenog potencijaliteta u vremenu kada čovjek i društvo u duhovnom traži podršku za svoje mentalno-psihološko blagostanje odnosno kulturno-civilizacijske projekte.

4. Duhovni kapital naspram autentične religiozne samoaktualizacije pojedinca

U momentu kada savremeni čovjek i društvo priznaju nemoć pred izazovima života i sve otvorenije traže podršku i utočište u duhovnosti, prepoznatljiva su barem dva pristupa u načinu na koji se želi “eksploatisati” duhovni potencijal: a) na način “duhovnog kapitala”, b) u smislu autentične religiozne samoaktualizacije pojedinca. Cilj temata je izložiti spomenute principe “eksploatacije” duhovnosti u njihovoj sličnosti i različitosti.

5. Religiozni pojedinac u vremenu krize seksualnog/spolnog identiteta

Tokom posljednjeg stoljeća odnos zapadnog društva spram netradicionalnih spolnih orijentacija doživio je paradoksalan zaokret. Od okruženja koje je u tom smislu njegovalo tradicionalne religijske vrijednosti u kojem je uživao privilegovani status vjerskog puritanca, religiozni pojedinac je etiketiran zadrtnim homofobičnim fanatikom koji lijek za svoje iracionalne strahove i osjećaj nelagode treba tražiti u za to specijaliziranim psihoterapijskim seansama. Kako bi se odredio naspram netradicionalnih spolnih orijentacija religiozni pojedinac se našao pod pritiskom da (re)definira i svoj spolni identitet ali i odnos referentnog religijskog svjetonazora naspram postmodernog razumijevanja spolnosti. U okviru temata želi se prikazati povijesni razvoj ovog zaokreta, analizirati spregu nauke i propagande u tu svrhu te dileme s kojima se suočava religiozni pojedinac.

6. Duhovnost u poslovnom okruženju

Religiozni pojedinac neminovno je prisutan u poslovnom okruženju gdje njegova duhovnost dobiva na posebnom značenju u kontekstu izgradnje organizacijskog integriteta, kulture javne

odgovornosti, menadžmenta ljudskih potencijala ali i na način da postaje izazovom za pobornike zaštite ljudskih prava. Cilj ovog temata je izložiti mogućnosti i izazove s kojima se religiozni pojedinac susreće u svom poslovnom okruženju.

7. Religiozni pojedinac u modernom sistemu obrazovanja

Vjera je u posljednjih nekoliko decenija značajno osnažila svoje prisustvo u obrazovnim ustanovama, a današnji učenik i student je mnogo više nego prije upoznat s kulturno-civilizacijskim značenjima za njegov referentnog religijskog svjetonazora, pri čemu mu se kroz moderni sistem obrazovanja često nude njegovoj vjeri suprotstavljene ideje i učenja. Psihologija danas u svijetu, naprimjer, važi za najsekulariziraniji odsjek društvenih nauka i kao takva doslovno predstavlja izazov kako za religiozne studente tako i za produhovljene nastavnike. Analiza ove vrste izazova te načina na koji se religiozni studenti i nastavnici suočavaju s diskrepancama između moderne nauke i vlastitog religijskog uvjerenja, rješavaju iz toga proisteklu “kognitivnu disonancu” ciljevi su ovog temata.

8. Rekapitulacija/Test

9. Religioznost i društvena odgovornost

Vjerom motiviran aktivizam današnjeg pojedinca u različitim segmentima društvenog života jedna je od činjenica naše svakodnevnice. I dok zapadna akademska zajednica priziva društvenu odgovornost religioznog pojedinca, čak i u smislu njegovog aktivnog insistiranja na javnoj odgovornosti vlasti, kod nas ovakva vrsta angažiranosti religioznog sentimenta u široj naučnoj javnosti prolazi neopaženo, a u izvjesnim okolnostima nailazi na osudu i senzacionalističko izvještavanje medija. Cilj temata je analizirati ovu vrstu društvene angažiranosti religioznog sentimenta i pojedinca u 21. stoljeću.

10. Uloga individualne religije u tranzicijskoj pravdi i procesu pomirenja

I u svijetu i kod nas, “grass-root level” pristup ili pristup međureligijskom dijalogu i pomirenju s mikro nivoa sve više preuzima mjesto institucionalnih susreta predstavnika vjerskih zajednica što ustvari tematizira ulogu religioznog sentimenta pojedinca u procesu njegova svakodnevnog susretanja s drugim i drugačijim. U okviru ove teme želi se izložiti prednosti i specifičnosti ovog pristupa, ali i prepreke koje onemogućavaju optimalan angažman duhovnosti pojedinca u kontekstu razgradnje postojećih stereotipa i predrasuda odnosno izgradnje međureligijske i, općenito, međugrupne tolerancije i suživota.

11. Musliman pred izazovima islamofobije: psiho-socijalni aspekti

Iako se o islamofobiji obično govori kao o iracionalnom i pretjeranom strahu od svega što ima islamski predznak, njen konačni objekt i akter jeste živi pojedinac, musliman i muslimanka, ličnost u specifičnom društvenom okruženju. U konačnici, pojedinac iznosi psihički teret ove

vrste predrasuda i negativnog stava što ima svoje psiho-socijalne implikacije i značenja koja želimo sagledati u okviru ovog temata.

12. Duhovnost i psihološka rezilijentnost

Moderna nauka već duži vremenski period traži čarobni eliksir sreće koji će očvrsnuti volju savremenog čovjeka pred izazovima neizvjesne i nekada teške svakodnevnice. Nakon što je poznati švicarski psihoterapeut Karl Jung izrekao svoju danas nadaleko poznatu sentencu da nije imao klijenta koji u sferi duhovnog i religijskog u konačnici nije našao rješenje za svoje sumnje i nedoumice, faktor psihičke rezilijentnosti, otpornosti i sreće sve se više traži u duhovnosti. Cilj ovog temata je sagledati duhovno-psihološke mehanizme preko kojih subjektivni doživljaj svetog pozitivno djeluje na rezilijentnost čovjekove volje.

13. Psihoterapijska značenja i izazovi individualne religije

Povratak savremenog čovjeka religiji i spoznaja mogućih psihoterapijskih potencijala religioznosti neminovno je nametnula pitanje načina na koji je psihoterapijski potencijal individualne religije moguće “uprisustviti” u do tada krajnje sekulariziranoj psihoterapijskoj praksi. Pored toga, uz stručnost i profesionalnost od današnjih medicinskih stručnjaka sve se više zahtijeva emocionalni i duhovni senzibilitet u kontekstu rada s pacijentima. U oba slučaja, psihoterapeuta u njegovoj funkciji “svjetovnog sveštenika” pred kojim krhi čovjek izlaže svoje sumnje, strahove i patnje svake vrste, ali medicinskog eksperta, religioznost nameće mogućnosti i izazove koje želimo sagledati u okviru ovog temata.

14. Religiozni pojedinac u vremenu ideološkog marketinga i vjerskog prozelitizma

Stoljeće u kojem živimo neki autori s pravom nazivaju “vremenom borbe za duše”, misleći pri tome na različite ideološke pokrete i vjerske sljedbe u njihovom međusobnom natjecanju da snagom komunikacijskih tehnologija i agresivnim pristupom privuku pažnju i pridobiju odanost pojedinca u vremenu naglašenog individualizma i prebukiranog idejnog tržišta. Jedinstveni čin “preobraćenja” u kontekstu prezasićenog idejnog tržišta poprima značenje ne samo prihvatanja drugog religijskog svjetonazora i povratka vlastitoj religijskoj tradiciji nego i posvećenosti ideji i stilu života. Cilj temata je sagledati psiho-socijalnu uvjetovanost i posljedice ovog čina.

15. Rekapitulacija svih tema

Literatura

- Alibašić, Ahmet, prir., *Islamofobija: pojam, pojava, prevencija*, Sarajevo, CNS, 2013 (u pripremi).
- Appleby, R. Scott. *The Ambivalence of the Sacred: Religion, Violence and Reconciliation*. New York: Rowman i Littlefield Publishers, 2000.

- Artić, M. Transformacija tradicionalnih religijskih identiteta. *Nova prisutnost*, 6 (2008), str. 85-105.
- Badri, Malik. *The AIDS Crisis: A Natural Product of Modernity's Sexual Revolution*. Kuala Lumpur: Medeena Books, 2000.
- Berger, P. i Hefner, R. *Spiritual Capital in Comparative Perspective*. <http://www.spiritualcapitalresearchprogram.com/pdf/Berger.pdf>.
- Bilajbegović, Zaim. *Vracanje izgubljene radosti življenja : 72 dana sa neuropsihijatrijom u ordinaciji*. Sarajevo: Connectum, 2011.
- Demerath, N.J., Hall D. Peter, Schmitt, Terry and Williams, H. Rhys (Ured.). *Sacred Companies: Organizational Aspects of Religion and Religious Aspects of Organizations*. New York: Oxford University Press, 1998.
- Gehlen, Arnold: *Duša u tehničkom dobu: Socijalnopsihološki problemi u industrijskom društvu*. Zagreb: Agm, 2004.
- Korac-Kakabadse, Nada. Spirituality, leadership, work and organizations. *Journal of Managarial Psychology*. Vol. 17 (2002).
- Kuburić, Zorica i Sremac, Srđan, Ur., *Konverzija i kontekst: Teorijski, metodološki i praktični pristupi religijskoj konverziji*, Centar za empirijska istraživanja religije, Novi Sad, 2009.
- Lakhdar, Mounia et al., Conversion to Islam among French Adolescents and Adults: A Systematic Inventory of Motives, *The International Journal for the psychology of Religion*, 17 (1), str. 1-15.
- Miller William R. (Ur.). *Integrating Spirituality into Treatment*. Washington DC, 1999.
- Pargament, K.I. Of means and ends: religion and the search for significance. *The International Journal for the Psychology of Religion*. 2 (1992), str. 201-229.
- Rambo, Lewis. *The Psychology of Religious Conversion*. <http://www.religiousfreedom.com/conference/Germany/rambo.htm>
- Riesebrodt, M. Secularization and the global resurgence of religion. Rad prezentiran na konferenciji o "The Comparative Social Analysis" održanoj na Univerzitetu u Kaliforniji 9. marta, 2000. Dostupan na <http://www.svabhinava.org> 15 septembra, 2007.
- Silajdžić, Adnan, *Muslimani u traganju za identitetom*, Sarajevo, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu i El-Kalem, 2006.
- Smajić, Aid, Psiho-socijalni aspekti religioznosti kao determinante međunacionalne tolerancije (neobjavljena doktorska disertacija), Sarajevo, Filozofski fakultet, 2010.

Predmet:	Kreativnost u nastavi vjeronauke
Godina:	V
Semestar:	X
Sati:	2+1
ECTS:	5
Status:	Izborni predmet - opći
Nastavnik:	Doc. dr. Dina Sijamhodžić-Nadarević

Sadržaj modula: Predmet je koncipiran na način da studentima pruži osnovna teorijska saznanja o kreativnosti i mogućnostima pripreme i realiziranja kreativne vjeronaučne nastave. Osim toga, sadržaj će modula studente upoznati s islamskom perspektivom poticanja kreativnosti i inventivnosti kroz analizu kur'anskih riječi koje pozivaju ljude da misle kreativno, kroz “stilove razmišljanja” u Kur'anu, s ulogom idžtihada u poticanju kreativnosti, s doprinosom islamske civilizacije ljudskoj civilizaciji putem kreativnih i inventivnih dostignuća u nauci, umjetnosti i drugim oblastima.

Ciljevi modula: Poticanje kreativnosti studenata kao budućih vjeroučitelja u osmišljavanju i provođenju nastave koja potiče kreativnost učenika. Osposobljavanje studenata u izradi nastavnih priprema i materijala koji potiču kreativnost učenika, primjeni kreativnih nastavnih strategija, sredstava i pomagala, kreativne didaktičko-metodičke aparature, primjeni kreativnih modela nastave.

Oblik nastave: 2 sata predavanja, 1 sat vježbi

Obaveze studenta: Priprema i redovno pohađanje nastave, sudjelovanje u radionicama čija je svrha poticanje kreativnosti, izrada portfolija tokom nastave, nastavnih priprema, čitanje primarne literature (*obavezno*) i sekundarne literature (*optimalno*), te polaganje završnog ispita.

Način ocjenjivanja i rezultati: Portfolij 20%, test 30%, a završni ispit 50% konačne ocjene. Za prolaznu ocjenu nužno je ispuniti sve elemente kontinuirane provjere znanja.

Plan modula po sedmicama:

1. Temeljni pojmovi (kreativnost, stvaralaštvo, inovativnost, autonomija, divergentno mišljenje, fluentnost, originalnost, fleksibilnost, elaborativnost, reflektivni praktičar, akcijsko učenje).
2. Kreativno razmišljanje: islamska perspektiva (analiza kur'anskih riječi koje pozivaju ljude da misle kreativno – tafakkur, idrak, fiqh, tanaqqul, tadhakkur i druge; “stilovi razmišljanja” u Kur'anu – znatiželjno (Musa, a.s., i h. Hidr; Ibrahim, a.s., i pitanje oživljavanja...),

hipotetičko, racionalno, kontemplativno, emocionalno, kritičko...; uloga idžtihada u poticanju kreativnosti).

3. Invencije i kreativnost muslimana u različitim naučnim oblastima i umjetnosti.
4. Društveni i individualni aspekt kreativnosti i stvaralaštva (kulturne i povijesne razlike u odnosu prema kreativnosti i stvaralaštvu; karakteristike i značaj kreativnih pojedinaca).
5. Teorije kreativnosti (kreativnost u okviru različitih teorija; definicije kreativnosti; stvaralački proces; odnos inteligencije i kreativnosti; motivacija i kreativnost).
6. Utjecaj aktivnog učenja u visokoškolskoj nastavi na razvoj kreativnosti budućih vjeroučitelja.
7. Kreativnost u osposobljavanju budućih vjeroučitelja i osobine ličnosti bitne za kreativnost.
8. Kreativni modeli u vjeronaučnoj nastavi (kreativno-stvaralački model, projektna nastava i kreativnost, probemsko-istraživački, recepcijsko-estetički, esejističko-sintetički, egzemplarni, multimedijско-višeizvorni, književno-umjetnički).
9. Primjena kreativnih nastavnih strategija u nastavi vjeronauke (lutkarske igre u nastavi, mape uma, multimedija, demonstracije, oluja ideja, provokacija...).
10. Radionica – kreativnost u vjerskoj nastavi.
11. Kreativni postupci u planiranju i izradi nastavne pripreme za čas vjeronauke.
12. Kreativna didaktičko-metodička aparatura u nastavi vjeronauke (kreativna nastavna pitanja i zadaci za učenike, ilustracije, slikovnice, priče za djecu...).
13. Kreativna upotreba vjeronaučnog udžbenika.
14. Poticanje kreativnosti učenika (nastavno okruženje koje njeguje kreativnost u vjeronauci, imaginacija i mašta učenika, tehnike za poticanje kreativnosti učenika, kreativnost i humor...).
15. Prepoznavanje i evaluacija kreativnosti (procjena kreativnosti procesa; procjena kreativnosti osobe; procjena i ocjena kreativnog rada; procjena kreativnosti ponašanja).

Literatura

- Bognar, Ladislav, Whitehead, Jack, Bognar, Branko, Munk, Krešimir i Perić Kraljik, Mira (ur.) (2009). *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju: Knjiga radova – Priručnik za sadašnje i buduće učiteljice i učitelje*. Zagreb: Profil international.
- Cvetković-Lay, Jasna, i Vid Pečjak (2004). *Možeš i drukčije: priručnik s vježbama za poticanje kreativnog mišljenja*. Zagreb: Alinea - Centar za poticanje darovitosti djeteta "Bistrić".
- Grupa autora (2000). *Arapsko-islamski utjecaj na evropsku renesansu*. FIN, Sarajevo.
- <http://www.1001inventions.com/> - Discover the Muslim Heritage in our world;
- Jamal Badi, 'Thinking' terminologies from Qur'anic perspective and their impact on human intellectual development. *Int. J. Arab Culture, Management and Sustainable Development*, Vol. 2, No. 1, 2011 41 Copyright © 2011 Inderscience Enterprises, Ltd

- Jamal Badi and Mustapha Tajdin, *Creative Thinking: An Islamic Perspective* .Kuala Lumpur: International Islamic University Malaysia, 2004. 248 pages
- Srića, Velimir (1994). *Upravljanje kreativnošću*. Zagreb: Školska knjiga.
- Stevanović, Marko (2000). *Modeli kreativne nastave*. R&S, Tuzla.
- Tan, Ai-Girl (ur.) (2007). *Creativity: A handbook for teachers*. New Jersey, London, Singapore, Beijing, Shanghai, Hong Kong, Taipei, Chennai: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Treffinger, Donald J., Young, Grover C., Selby, Edwin C., Shepardson, Cindy (2002). *Assessing creativity: A guide for educators*. Sarasota/Florida: Center for Creative Learning.
- VanGundy, Arthur B. (2005). *101 activities for teaching creativity and problem solving*. San Francisco: Pfeiffer, A Wiley Imprint.